

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه

(دهه دوم قرن ۷ تا اواخر قرن ۱۳)

زهره چراغی*

صفا زارع سنگدرازی**

چکیده

وقف در طول تاریخ ایران همواره از اهمیت و رواج برخوردار بوده است. با وجود آنکه بیشتر موقوفات توسط مردان صورت می‌گرفته است. اما بررسی‌ها نشانگر وجود موقوفات زنان نیز هست به طوری که در دوره‌های مورد بحث در لابه‌لای تواریخ محلی یزد و غیر محلی از زنانی نام برده شده است که در عرصه‌ی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به خصوص در امر وقف نقش ایفا کردند که آثار آن تا به امروز همچنان به قوت خود باقی مانده است. پژوهش پیش رو که به شیوه‌ی توصیفی - تحلیلی و بر پایه‌ی مطالعات کتابخانه‌ای و داده‌ها و اسناد تنظیم شده است، درصدد است تا با توجه به جایگاه وقف در یزد در بازه‌ی زمانی مشخص شده، وسعت و اهمیت نقش زنان را در امر وقف نشان دهد و به سوالات اساسی ذیل پاسخ گوید: میزان مشارکت زنان در امر وقف در کدام دوره بیشتر بوده است؟ زنان واقف از چه قشر و طبقه اجتماعی بوده‌اند و انگیزه آنها از وقف چه بوده است؟ بررسی‌ها نشان می‌دهد که از عصر آل مظفر تا عصر صفویه زنان حاکمه و درباری چون مردان در امر وقف مشارکت داشته‌اند. اما از عصر صفویه با تشویق علما در جهت توسعه‌ی مذهب شیعه، زنان طبقه متوسط نیز با وقف اموال خود پای در این عرصه

* استادیار گروه تاریخ، دانشگاه یزد، یزد، ایران (نویسنده مسئول)، zohre.cheraghi@yazd.ac.ir

** کارشناس ارشد ایران‌شناسی، دانشگاه یزد، یزد، ایران، marz.porgohar6@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۰

نهادند. با وجود یک دوره وقفه و رکود وقف در عصر افشاریه و زندیه از دوره قاجاریه وقف رونق بیشتری یافت که این امر حاکی از جایگاه اجتماعی و استقلال مالی زنان در این دوره است.

کلیدواژه‌ها: یزد، وقف، صفویه، قاجاریه، زنان، موقوفات زنان

۱. مقدمه

۱.۱ طرح موضوع

وقف در طول تاریخ ایران از دوران باستان همواره رواج داشته است. هرچند در دوران باستان وقف به معنای دقیق کلمه وجود نداشته است و اعمال خیر به نوعی شبه وقف بوده است. پس اسلام وقف براساس قوانین و احکام حقوقی اسلامی مدون و وسیع تر شد. یزد از جمله مناطقی است که بنا به دلایلی چون: شرایط جغرافیای خاص، سابقه دیرین مدنیت در این منطقه، وجود باورها و اعتقادات قوی مذهبی در میان مردم آن، زمینه‌ی مناسبی را برای وقف و توسعه‌ی فرهنگ وقف در این منطقه فراهم کرده است.

۲.۱ مسئله اصلی

مسئله اصلی آن است که با وجود آنکه بیشتر مورخان، تاریخ سیاسی را به تصویر کشیده‌اند و کمتر به زمینه‌های اجتماعی تاریخ و به خصوص جایگاه و نقش زنان در طول تاریخ توجه شده است. اما در لابه لای تواریخ محلی یزد و غیر محلی چون جامع مفیدی و تاریخ جدید یزد مشاهده می‌گردد که از دوران آل کاکوئیه، حکام محلی و به خصوص زنان به عنوان بانیان خیر در امر آبادانی شهر یزد مطرح بودند و دست به اقدامات خیرخواهانه و ساخت بناهای عام‌المنفعه زیادی زدند که این امور خیر در دوران اتابکان و به خصوص از نیمه دوم این دوره، با ایجاد امنیت لازم توسط آنها در یزد ادامه یافت و از دوره‌ای مظفریان تحت عنوان وقف تداوم یافت. در نتیجه زمینه امور خیر و عام‌المنفعه به خصوص از سوی زنان در یزد فراهم بوده است و سنت وقف به عنوان فعل و کنش در جهت امور خیر مورد توجه بوده است. چنان که در این دوره وقفنامه‌های متعددی چون: جامع‌الخیرات (۷۳۲.ق)، موقوفات سید رکن‌الدین و سید شمس‌الدین، وقفیات مربوط به یزد در ربع رشیدی، وقفنامه دهلیز

مسجد جامع یزد (۱۳۶۵ ه.ق) و وقفنامه امیرچقماق و زوجه او سنی فاطمه، توسط بانیان آن به صورت یک سند دست اول در آن دوران ثبت و برای ما به یادگار مانده است.

۳.۱ سوالات و فرضیه

در پژوهش پیش رو نگارنده درصدد است تا با توجه به جایگاه وقف در یزد در بازه‌ی زمانی مشخص شده، اهمیت و وسعت نقش زنان یزدی را در امر وقف نشان دهد و به سوالات ذیل پاسخ گوید: در بازه زمانی مورد بحث میزان مشارکت زنان یزد به طور خاص در امر وقف در کدام دوره بیشتر بوده است؟ زنان واقف در هر دوره از چه قشر و طبقه اجتماعی بوده‌اند، انگیزه آنها از وقف چه بوده و رقبات و موارد مصرف موقوفات در هر دوره در چه زمینه‌های بوده‌است؟ وجوه اشتراک و افتراق موقوفات زنان در هر دوره چگونه بوده است؟

برای دستیابی به پاسخ احتمالی و مناسب می‌توان این فرضیه را مطرح کرد که شاید یکی از دلایل روی آوردن زنان به امور خیرخواهانه چون وقف در یزد، جنبه مذهبی و ثواب اخروی و دنیوی، توان مالی و جایگاه اجتماعی آن‌ها بوده است. به طوری که در دوره‌ای صفویه، زنان اموال و دارایی‌ها و حتی وسایل شخصی خود را نیز وقف عام می‌کردند.

۴.۱ پیشینه تحقیق

می‌توان این ادعا را مطرح کرد که در زمینه‌ی موقوفات زنان یزد بلاخص مسلمان، تاکنون پژوهشی به صورت مستقل و جامع صورت نگرفته است و تنها پژوهش‌های در راستای وقف و موقوفات به صورت کلی و عام انجام شده است که بیشتر به جمع‌آوری اطلاعات و اسناد پرداخته‌اند که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است.

- عرفان فر در پژوهشی تحت عنوان «فهرست اسناد موقوفات ایران: شهرستان یزد و حومه» در دو جلد؛ سلیمانی و گلبخش در کتابی تحت عنوان «موقوفات یزد» در ۴ جلد و تصدیقی در کتاب «یادگار ماندگار؛ مجموعه موقوفات یزد» در دو جلد، بخشی از موقوفات زنان و مردان استان یزد را ارائه داده‌اند
- عبدالوهاب طراز (۱۳۵۷ ه.ق) در «کتابچه موقوفات یزد» به مجموعه‌ی کوچکی از موقوفات زنان و مردان این دیار پرداخته است.

- جلال گلشن (۱۳۲۷ش) «وقفنامه مرحومین امیرچقماق و زوجه او سستی فاطمه بنت سلطان محمد (سنه ۸۴۹ هجری)» را به صورت کتابچه‌ای با ذکر تمام جزئیات وقفنامه و به زبان امروزی برگردانده است.
 - محمد مفید مستوفی بافقی کتابی تحت عنوان «جامع مفیدی» در ۳ جلد در فاصله سال‌های ۱۰۸۲ تا ۱۰۹۰ق. در مورد یزد تألیف نموده است و جزو منابع دست اول و مهم به شمار می‌رود که در جای جای آن به فعالیت زنان درباری به خصوص در امر وقف اشاره کرده است.
 - احمد بن حسین کاتب یزدی کتابی تحت عنوان «تاریخ جدید یزد» در سده نهم هجری نگاشته است که از حیث اشاره به بناهای عام‌المنفعه‌ای که زنان درباری در قالب وقف بنا نهاده‌اند، دارای اهمیت است.
 - جعفر بن محمد بن حسن یزدی نیز کتابی تحت عنوان «تاریخ یزد» در قرن نهم هجری (۸۴۵ق) نگاشته است که از حیث اشاره به بناهای عام‌المنفعه‌ای که زنان درباری از دوران کاکوئیان تا مظفریان در قالب وقف، بنا نهاده‌اند، دارای اهمیت است.
 - عبدالحسین آیتی در کتاب «تاریخ یزد؛ آتشکده یزدان (۱۳۱۷) و احمد طاهری در کتاب «تاریخ یزد» (۱۳۱۷) اشاراتی به فعالیت زنان یزدی در قالب وقف داشته‌اند.
- اما بخش اعظم مقاله به خصوص در دوره قاجاریه، بر پایه داده‌ها و اسناد آرشیوی سازمان کل اوقاف و امور خیریه استان و شهرستان یزد صورت گرفته است که اسناد قابل توجهی از افرادی ارائه می‌دهد که به عنوان وکیل، وصی و وارت اقدام به وقف رقباتی نموده‌اند که به دلیل طولانی مورد بررسی و حجم بالای موقوفات به خصوص در دوره قاجاریه، سندهای وقفی در قالب جداول و به شیوه‌ای آماری ارائه شده است.

۵.۱ روش تحقیق

پژوهش پیش رو به شیوه بنیادی توصیفی - تحلیلی و بر پایه‌ی مطالعات کتابخانه‌ای، داده‌ها، اسناد و مدارک آرشیوی از سازمان کل اوقاف و امور خیریه استان و شهرستان یزد تنظیم شده است که به نظر می‌رسد در نوع خود پژوهشی بدیع و نوین می‌باشد.

۲. موقوفات یزد در عصر آل مظفر

در این دوران یزد از نظر سیاسی، اقتصادی، علمی - فرهنگی و مذهبی دارای جایگاه مهمی بوده است و موقوفات زیادی توسط این خاندان به خصوص زنان در یزد صورت گرفته است (افشار، ۱۳۷۷: ۳۷۸؛ نک: یزد نگین کویر، ۷۳-۷۱؛ موسوی، ۱۳۷۷: ۶۵). با روی کار آمدن امیر جلال‌الدین چقماق شامی به همراه همسرش بی بی ستی فاطمه خاتون توسط شاهرخ تیموری در یزد، این خاندان نیز موقوفات زیادی در یزد ایجاد کردند (میرجلیلی، ۲۴-۲۳).

۱.۲ موقوفات زنان یزد در این دوره

تا جایی که از بررسی وقف‌نامه‌های این دوره در تواریخ محلی یزد و سایر اسناد مکتوب بر می‌آید، می‌توان ادعا کرد که مشارکت زنان در امر وقف در این دوره به قشری از طبقات خاص جامعه اختصاص داشته است و شامل تمام زنان اقشار مختلف جامعه نبوده است. این امر شاید به این دلیل باشد که در این دوره‌ها، تواریخ به خصوص تواریخ محلی در مورد شرح احوال و فعالیت طبقات اجتماعی خاص جامعه که به نوعی به طبقات حکام وابسته و مرتبط بودند قلم فرسایی می‌کردند و نه همه اقشار جامعه، زیرا علاوه بر آنکه زنان دربار مظفری اقدام به خیرات در یزد نمودند، زنان دربار تیموری نیز در یزد موقوفات فراوانی به یادگار گذاردند و شاید هم سندی در زمینه موقوفات زنان اقشار متوسط جامعه وجود داشته باشد که هنوز مکشوف نشده است.

چنان که ستی فاطمه خاتون حرم امیر چقماق شامی و خواند سلطان دختر شاه حسین مظفری، رقبات را وقف بر امور خاصی نمودند که در جدول شماره (۲) این دوره، ذکر شده است. ستی بی بی فاطمه خاتون علاوه بر ساخت بناهای عام‌المنفعه‌ای که رقبات و موقوفات بسیاری نیز برای آنها تعیین نموده است با مشارکت زوجه‌ی خود امیر جلال‌الدین چقماق شامی دارای وقف‌نامه‌ای است که در آنجا رقبات بسیاری را وقف نمود که این رقبات با تمام توابع، لواحق و اضافات و منصوبات از سوی افراد متنفذ به صورت بیع (مبايعه) شرعی و سپس با اجاره ۹۰ ساله به بی بی فاطمه خاتون انتقال یافت (وقف‌نامه امیر چقماق و ستی فاطمه، ۱۳۲۷: ۳۴-۲۱).

سندهای وقفی مورد بررسی قرار گرفته از این دوره نشان می‌دهد که رقبات موقوفه (ملکی که درآمد آن برای کارهایی که واقف تعیین کرده اختصاص داده شده است) به غیر از ساخت و تعمیر بناهای عام‌المنفعه چون: ساخت و تعمیر مسجد، ساخت بازار با حانوت (دکان و مغازه)، ساخت مدرسه، ساخت و تعمیر خانه، حمام، ساخت بقعه و قبه، احداث قریه (ده)، مصنعه (آب انبار)، کاروانسرا، قنات، سقاخانه، طاحونه (آسیاب)؛ شامل: وقف باغات و اراضی، باغچه، قنات و جرّه‌اتی از میاه (آب) و... نیز می‌شده است که با اصطلاحاتی که در جهت نامیدن مکان یا بنایی خاص و یا تعیین میزان و مقدار رقبات وقف به کار می‌رفته، همراه بوده است مانند: جرّه (واحد آب، سبو)، قفیز (۹۰۰ و ۹۲۰ تا ۱۰۰۰ متر مربع تقریبی یا ۹۰ قصبه تقریبی)، یک قصبه (ده متر مربع)، بسط (متر از)، اراضی خالصه (زمین‌های بدون مدعی) می‌باشد که در این دوره حدود ۳۳ مورد رقبات وقف که از این تعداد:

- ۱۳ مورد در حدود ۳۹/۳۹ درصد شامل قنات
- ۲ مورد در حدود ۶/۰۶ درصد شامل قریه
- ۱ مورد در حدود ۳/۰۳ درصد شامل میاه
- ۲ مورد در حدود ۶/۰۶ درصد شامل باغ
- ۱ مورد در حدود ۳/۰۳ درصد شامل اراضی
- ۹ مورد در حدود ۵۷/۵۷ درصد شامل حانوت
- ۱ مورد در حدود ۳/۰۳ درصد شامل کاروانسرا
- ۱ مورد در حدود ۳/۰۳ درصد شامل باغچه
- ۱ مورد در حدود ۳/۰۳ درصد شامل عمارت
- ۲ مورد در حدود ۶/۰۶ درصد وقف رقبات بسیار

به مصارف مختلف مذهبی - اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی رسیده است. از این رو کارکردها و مصارف وقف را به دو دسته کلی مصارف مذهبی وقف و مصارف عام‌المنفعه وقف می‌توان تقسیم کرد.

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۳۷

۲.۲ مصارف مذهبی

موقوفاتی که در راستای مصارف مذهبی توصیه و هزینه گردیده است به شرح ذیل در جدول شماره (۱) نشان داده شده است.

جدول شماره (۱)

ارجاع	موارد مصرف	موارد وقف	ردیف	تاریخ وقف	نام واقف	کلاس	ردیف
				ه.ق.			
مفیدی، ۱۳۸۵: ج ۳: بخش دوم، ۶۶۱-۶۶۰ و ۷۲۰؛ ج ۲: ۱۲۲-۱۲۱	ساخت بقعه، ساخت ده ترکان آباد و به مصرف امور خیر برسد.	وقف املاک و رقبات بسیار بر بقعه چون ساخت و وقف ده ترکان آباد و قنات ترکان آباد بر آن، دوپست و شصت جره میاه قنات رکناباد اسکندر (اشکندر)، باغات و اراضی دیگر.	۱	۱	خانزاده خاتون و مخدوم زاده (مختوم زاده) خاتون بنات امیر مبارزالدین محمد مظفر	۱	۱
کاتب، ۱۳۸۶: ۸۲-۸۱ و ۱۲؛ جعفری، ۱۳۴۳: ۵۵-۵۴ و ۱۲۹؛ مفیدی، ۱۳۸۵: ج ۳: بخش دوم، ۶۵۷؛ آینی، ۱۳۱۷: ۱۴۰ و ۱۸۱	- مدرسه ی خاتونیه با موقوفات زیاد که جعفری بانی آن را: «[خاتون] خواهر شاه یحیی» معرفی می کند. - ساخت مسجدی بر آن، خانه و بادگیری رفیع - باغی به بسط (مترائ) پنجاه قفیز در متقارب پای مامانوک (بانوک) - بازاری بر در مسجد جمعه شهر، مشهور به	وقف رقبات بسیار	۲	۷۷۷	شاه خاتون (خارا خاتون) زوجه امیر مبارزالدین محمد	۱	۲

	"بازار کفش دوزان" مشمول بر شصت دکان و حجره‌ی در بالای آن مشهور به «بازار خاتون»						
کاتب، ۱۳۸۶: ۸۲-۸۱ و ۱۴۴؛ جعفری، ۱۳۴۳: ۱۲۸ و ۵۵- ۵۴؛ مفیدی، ۱۳۸۵: ج ۳؛ بخش دوم، ۵۶۹-۵۶۸	- وی صاحب خیرات و مبرات بسیاری بود. ساخت مدرسه‌ی خانزاده و قبه‌ی جنب مزار شیخ تقی الدین دادا محمد، بنا کرد که مدفن اولاد بنی مظفر و اولاد شاهان تیموری شد.		۱	ساز و تعمیر	خانزاده خاتون بنت امیر مبارزالدین محمد و زوجه امیر شیخ بن خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی و زوجه شاه محمد شاه	۱	۶

در ایران بعد از اسلام اهداف دینی - مذهبی همواره در اولویت تمام وقف‌نامه‌ها بوده است.

در این دوره در حدود ۲۴ مورد رقبات وقف به شرح ذیل:

- ۳ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد به مصرف ساخت مسجد
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف ساخت بقعه
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف ساخت قبه
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف ساخت خانقاه
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف روشنایی مسجد و خانقاه
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف ایام ماه رمضان
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف اطعام در ایام عید
- ۱ مورد در حدود ۴/۵۴ درصد به مصرف اطعام فقرا و مساکین خانقاه
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف حقوق فراش و یوایی خانقاه
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف معلم تعلیم قرآن اطفال
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف دو نفر معاشرخوان
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف واعظ
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف دو نفر موذن
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف خطیب
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف مدرس حوزه علمیه و طلاب
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف ده نفر قاری و حافظ قرآن
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف صدارت حافظان و قاریان
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف استخدام امام جماعت
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف سنگ فرش مسجد عتیق
- ۱ مورد در حدود ۴/۱۶ درصد به مصرف ساخت منبر مسجد عتیق
- ۲ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف امور خیر

به مصرف مذهبی رسیده است که از میان ۵ سند وقف زنان مسلمان به دست آمده و مطالعه شده از این دوران، ۵ سند در حدود ۱۰۰ درصد به این امور اختصاص یافته است.

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۴۱

۳.۲ مصاف عام المنفعه

موقوفاتی که در راستای مصارف عام المنفعه توصیه و هزینه گردیده است به شرح ذیل در جدول شماره ۲ (۲) نشان داده شده است.

جدول شماره (۲)

ردیف	کلاس	ناو واقف	تاریخ وقف		موارد وقف	موارد مصرف	ارجاع
			ه.ق.	ق.ه.			
۶	الف/۷	خواند سلطان بنت شاه حسین مظفری	۱		وقف باغ حاجبی «حاجب عزالدین لنگر وردانزور»	«وقف بر اموات کرد و مردم هر یک قطعه‌ی زمین برداشتن و حظیره ساختن»	کاتب، ۱۳۸۶: ۱۵۹
۵	۱	ستی بی‌بی فاطمه خاتون بنت امیر محمد زوجه امیر چقماق شامی	ربیع الاول ۸۴۹		- وقف رقبات بسیار - باغچه خلف طاحونه و خان تفت، عمارات مستحدثه خانی، نه باب حانوت - سهام قریه بندرآباد مورتی، قنات میبد، قنات قریه جدید فیروزآباد میبد، قنات قریه محمودی میبد، قنات قریه دستجرد بارجین میبد، قنات قریه ده‌آباد میبد، قنات قریه بندرآباد رستاق، قنات قریه شمس‌آباد رستاق، قنات قریه اشکذر رستاق، قنات شمس‌آباد رستاق، قنات قریه اشکذر، قنات قریه تفت از قراء قهستان و کاروانسرای آن، قنات محمدآباد سر یزد از قصبه مهریگرد	- تکمیل مسجد امیرچقماق (مسجد نو)، خانقاه، مصنعه، کاروانسرا، چاه آب سرد دھوک، آسیای (آسیاب) نو (آسیای شیخ داد)، سنگ فرش مرمر مسجد عتیق، ساخت منبر مسجد عتیق، ساخت باغ بیگم، حصار بلده محله دھوک - تعمیر و ترمیم رقبات وقف، ساخت مسجد، استخدام امام جماعت، ده قاری و حافظ قرآن، صدارت حافظان و قاریان، مدرس علمیه و طلاب، خطیب، دو موزن، واعظ، دو نفر معاشرخوان، معلم تعلیم قران برای اطفال برای مسجد، فراش و بوابی برای خانقاه و پرداخت حقوق و هزینه‌های آنها، صرف ایام ماه رمضان، اطعام فقرا و مساکین خانقاه، اطعام ایام عید، روشنای مسجد و خانقاه	عرفان فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۸۵-۸۳ ؛ وقفنامه امیرچقماق، ۱۳۲۷: ۴۱-۲۵؛ مفیدی، ۱۳۸۵: ج ۱: ۱۷۱-۱۷۰ و ۱۷۸-۱۷۷؛ ج ۳: ۶۴۹-۶۴۶؛ کاتب، ۱۳۸۶: ۹۰-۹۱ و ۱۹۸ و ۱۰۶ و ۱۸۶؛ آیتی، ۱۳۱۷: ۱۹۹ و ۱۲۵-۱۲۴ و ۱۹۴-۱۹۳؛ طراز، ۱۳۵۷: ۱۷-۱۶؛ جعفری، ۱۳۴۳: ۱۳۰-۱۲۹ و ۱۰۱-۱۰۰ و ۱۹۰-۱۸۸ و ۹۵؛ طاهری، ۱۳۱۷: ۳۷-۳۶؛ افشار، ۱۳۷۴، ج ۲: ۵۷-۵۶

بررسی نشان می‌دهد که بخشی از رقبات وقف نیز به ایجاد و نگهداری بناهای عام-المنفعه، به خصوص ساخت مدرسه، مسئله فقرزدائی و دیگر امور خیریه با کارکردهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌رسیده‌است. هر چند در این نوع وقفنامه‌ها نیز رویکردهای دینی و مذهبی همچنان به قوت خود باقی است.

در این دوره در حدود ۱۴ مورد رقبات وقف به شرح ذیل:

- ۲ مورد در حدود ۱۴/۲۸ درصد به مصرف ساخت مدرسه
- ۲ مورد در حدود ۱۴/۲۸ درصد به مصرف ساخت باغ
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف ساخت قریه
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف ساخت خانه
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف ساخت بازار
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف ساخت مصنعه
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف ساخت کاروانسرا
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف حفر چاه آب سرد
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف ساخت آسیاب
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف ساخت حصار محله
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف ساخت و تعمیر، ترمیم و توسعه رقبات وقف
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد به مصرف وقف بر اموات

به مصرف امور خیریه و عام‌المنفعه رسیده است که از میان ۵ سند زنان مسلمان به دست آمده و مطالعه شده از این دوران، تعداد ۵ سند، حدود ۱۰۰ درصد به این امور اختصاص یافته است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که موقوفات زنان در این دوره با عنوان وقف و به نام بانیان وقف آمده است که رقبات وقف و موارد مصرف نیز در آن به روشنی ذکر شده است.

همان‌طور که اشاره شد، این عصر دوره رشد فرهنگی و علمی بوده است. زیرا با حمله مغولان به ایران بسیاری از دانشمندان و علما در برابر حملات آنها به سوی شهرهای امن‌تر به ویژه یزد روی آوردند. این عامل و از سوی دیگر رشد تصوف حاصل از حاکمیت ایلخانان بر نوع رقبات وقف در این دوره تاثیرگذار بوده است که بیشتر در قالب ساخت

مدارس مذهبی در کنار مساجد و مکان‌های عام‌المنفعه و خانقاه‌ها و بقعه‌های صوفیانه برای بزرگان صوفی و وقف اموال زیادی از آب و زمین و باغ و... بر آنها که بیشتر برای مصرف عامه و در موارد نادرتر چنان‌که در وقفنامه سنی فاطمه ذکر شد، وقف اموال برای امور مذهبی بوده است. همچنین تبعات ناشی از سرخوردگی در پی حملات مغولان به دلیل ناامنی مالی و غصب بسیاری از اراضی خصوصی توسط آنها، توجه مردمان یزد را به وقف اموال فزونی داد.

از سوی دیگر با توجه به جایگاه جغرافیای یزد در مرکز ایران ساکنان آن ناچار از طریق حفر چاه‌های ژرف و کاریزها (مسرت، ۱۳۸۰: ۵؛ نک: تشکری، ۱۳۷۸: ۷) آب مورد نیاز در امر کشاورزی و... را تامین می‌کردند که این امر در نوع رقبات وقف و موارد مصرف آن تاثیر به سزای داشته است.

۳. موقوفات یزد در عصر صفویه

این دوره با یکپارچگی ایران و رسمی شدن مذهب شیعه اثنی‌عشری توسط صفویان را باید نقطه عطفی در سنت وقف دانست به طوری که با ترغیب و تشویق علمای دین علاوه بر طبقات خاص و درباری، قشر متوسط جامعه نیز وقف را در راستای امور مذهبی تقویت می‌کردند که با شکل‌گیری منصب صدر و اداره اوقاف و ثبات و رونق اقتصادی حاکم بر جامعه (میرجلیلی، ۱۳۷۹: ۲۸-۲۶؛ نک: سجادی، ۱۳۹۰: ۵۹) به وقفیات نیز وسعت و رونق بخشید. چنان‌که تاورنیه در سفرنامه‌اش به این وسعت و گستردگی وقف و موقوفات اشاره می‌کند (تاورنیه، ۱۳۶۹: ۵۸۸).

۱.۳ موقوفات زنان یزد در این دوره

در این دوره در یزد سنت وقف توسط نعمت‌الله باقی از خاندان شاه نعمت‌الله ولی، بخصوص توسط زنان این خاندان مهم که ارتباط خویشاوندی با صفویان داشتند (میرجلیلی، ۱۳۷۹: ۲۷) و توسط میرزا محمد شفیع وزیر یزد در عصر شاه سلیمان در احداث و تکمیل مسجد و مدرسه دنبال شد (کاظمینی، ۱۳۸۲: ج ۳، ج ۲، ۸۴۱-۸۴۰)

بررسی موقوفات نشان می‌دهد که رقبات وقف در این دوره علاوه بر موارد ذکر شده در دوران قبل، شامل: وقف بازارچه، قصبه، ده با تمام توابع و ملحقات و اضافات آن و حتی

اثاث خانه و وسایل شخصی واقف از ظروف، فرش، البسه و سایر ادوات آن و حتی آزادسازی کنیزان و غلامان را نیز در بر می‌گرفته است که یک نمونه بارز آن در وقفنامه خانش بیگم دختر شاه اسماعیل مشاهده می‌شود.

در این دوره حدود ۲۹ مورد رقبات وقف که از این تعداد:

- ۲ مورد در حدود ۶/۸۹ درصد شامل عمارت
- ۱ مورد در حدود ۳/۴۴ درصد شامل حمام
- ۱ مورد در حدود ۳/۴۴ درصد شامل بازارچه
- ۹ مورد در حدود ۳۱/۰۳ درصد شامل تمام املاک و رقبات در یزد و خارج یزد با تمام توابع و اضافات و لواحق و منسوبات آن
- ۲ مورد در حدود ۶/۸۹ درصد شامل باغ مشجر
- ۱ مورد در حدود ۳/۴۴ درصد شامل جداول و انهار بر قصبه
- ۱ مورد در حدود ۳/۴۴ درصد شامل آزاد کردن کنیزان و غلامان
- ۱ مورد در حدود ۳/۴۴ درصد شامل وقف تمام وسایل از اثاث البیت، ظروف، فرش، پارچه، لباس و سایر ادوات
- ۱ مورد در حدود ۳/۴۴ درصد شامل دکاکین
- ۱ مورد در حدود ۳/۴۴ درصد شامل فروش قریه
- ۲ مورد در حدود ۶/۸۹ درصد شامل حانوت
- ۲ مورد در حدود ۶/۸۹ درصد شامل حجره طاحونه با توابع و لواحق و درختان آن
- ۲ مورد در حدود ۶/۸۹ درصد شامل باغچه
- ۱ مورد در حدود ۳/۴۴ درصد شامل خانه
- ۲ مورد در حدود ۶/۸۹ درصد شامل میاه قنوات

به مصارف مختلف مذهبی - اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی که جنبه مذهبی آن بیشتر بود و با تحولاتی همراه بود، رسیده است (شهابی، ۱۳۴۳: ۷) زیرا از یک سو رقبات وقف‌نامه‌ها به دلیل دید مذهبی علاوه بر اهمیت فقرا و مساکین، صرف اموری چون: زوار اماکن مقدس و بقاع متبرکه، روشنای مساجد و اماکن مقدس، اقامه اذان و ختم قرآن و... در راستای تقویت و اشاعه مذهب شیعه اثناعشری می‌شده است و از سوی دیگر علاوه بر زنان

طبقات خاص، قشر متوسط جامعه نیز در امر وقف مشارکت داشته‌اند. با توجه به رقبات وقف و موارد مصرف، موقوفات را به دو دسته کلی مصارف مذهبی وقف و مصارف عالم-المنفعه وقف می‌توان تقسیم کرد.

۲.۳ مصارف مذهبی

موقوفاتی که در راستای مصارف مذهبی توصیه و هزینه گردیده است به شرح ذیل در جدول شماره (۳) نشان داده شده است.

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۴۷

جدول شماره (۳)

ارجاع	موارد مصرف	موارد وقف	محل وقوع	تاریخ وقف	ناو واقف	کلاس	ردیف
				ه.ق.			
مفیدی، ۱۳۸۵: ج ۳: بخش اول، ۴۷۴ و بخش دوم، ۶۷۱	ساخت عمارت در محله اهرستان «زاویه»، ساخت «بقعه‌ی زاویه»، اتمام مصنعه گازرگاه.	وقف املاک و رقبات بسیار	یزد	۱	جان آغا خانوم خواهر محمدزمان سلطان بن مراد بیک بایندری ترکان زوجه علیقلی خان شاملو بیگلربیگی کل خراسان	۱	۱

	<p>خانش بیگم دختر شاه اسماعیل اول و خواهر شاه طهماسب و همسر شاه نعمت الله باقی ثانی یزدی از نوادگان شاه نعمت الله ولی</p>	<p>ربیع الاول ۹۳۳ هـ</p>	<p>۲۶</p>	<p>- حمام قاضی سر ریگ، بازارچه مصلى - تمام املاک و رقبات در یزد و خارج یزد با توابع و اضافات و لواحق و منسوبات - املاک واقع به خارج یزد و بلوک قهستان و خارج بلوک قهستان که شامل: کل رقبات موضع رشکوئییه و ارنان و جوناباد، شرف‌آباد {...} و ندوک میبد، باغ مشجر خواجه با عمارات، جداول و انهار بر قصبه مهریجرده، باغ خواجه حسینی مشجر با عمارات و اجزا و توابع و حقوق در نعیم‌آباد یزد و املاک و ملحقات با توابع و اضافات در قریه مهریجرده میبد، آزاد کردن</p>	<p>- صرف زواران مرقد حضرت سیدالشهدا - صرف مصالح زوار مذکورین - باغ خواجه صرف روشنایی مرقد حضرت سید الشهداء - املاک تفت وقف بر مقبره پسرش سلطان علی میرزا در تفت قهستان - ۵- املاک و رقبات قریه مهریجرده میبد صرف خیرات بقعه صبیبه صغیر خود</p> <p>عرفان فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۱۹۵-۱۹۰: تصدیقی، ۱۳۸۰: ۴۵۶-۴۵۲</p>
--	---	--------------------------	-----------	---	---

		کنیزان و غلامان وی و وقف تمام وسایل خود را از اثاث البیت و ظروف و فرش و پارچه و لباس و سایر ادوات و آنچه اطلاق اسم مالی بر آن بنهند.					
آیتی، ۱۳۱۷: ۲۵۳-۲۵۶؛ مفیدی، ۱۳۸۵: ج ۳: بخش اول، ۶۰ و بخش دوم: ۶۸۶	- احداث قنوات و مزارع در جنب ابنیه‌ی عباسیه (دیوانخانه‌ی شاه نعمت الله ثانی) - ساخت مسجد شاه طهماسب و میدان شاه قدیم با سنگ مرمری که شرح تخفیفهای مالیاتی و توضیحاتی در امور اوقاف بر آن حک شده است.	-	۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶	۱	خانش بیگم دختر شاه اسماعیل اول و خواهر شاه طهماسب و همسر شاه نعمت الله باقی ثانی یزدی	۱	۳

	<p>- ساخت مسجدی در کنار خانقاه شاه نعمت الله ولی تفت با غرفات متعدد.</p>					
<p>جعفری، ۱۳۴۳: ۱۳۰؛ مفیدی، ج ۱ و ۲: ۱۷۲؛ ج ۳: بخش دوم، ۷۰۱</p>	<p>- وجوهات دکانها و قریه احمدآباد صرف مزار خود در مشهد شود.</p>	<p>- ساخت دکانین بسیار بر بازار امیر چقماق مشهور به بازار زینب بیگم - فروش قریه احمد آباد تفت به خان بیگم</p>	<p>زینب بیگم دختر شاه طهماسب</p>			

۵	ب/۱۰۲	بیجه خدیجه بنت محمد مهدی پیشنماز سبزواری و بیجه سادات بنت رضا سبزواری (میرسد)	ذریع الاول ۱۰۸۶	یزد	- یک باب حانوت خیاطی واقع در خلف مسجد فرط - یک باب حانوت چیت سازی در بازار تاج دوزان	صرف اقامه اذان در مسجد فرط	عرفان فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۱۰۲ آرشیو ۱۲۰
۹	ج/۷	جان کلان بنت خواجه شکرالله یزدی	ذریع الثانی ۱۱۱۵	یزد	حجره طاحونه شاه نعمت الله ولی واقع در علیا تفت و نصیری با توابع و لواحق و درختان آن، دو در باغچه، خانه مسکون و ۲۴ جره میاه قنات ده آباد و نرسویاد	- قاری قرائت قرآن - صرف فقرا و مساکین و سادات و علما	عرفان فر، همان: ج ۱: ۱۱۲
۷	-	(مهد علیا) مادر صفی قلی بیک وزیر یزد	ثمان و ستین	یزد	-	ساخت مصنعهی گازرگاه	مفیدی، همان، ج ۳: بخش دوم، ۶۷۰

در این دوره نیز جنبه مذهبی به طور خاص آن هم در راستای تقویت مذهب شیعه اثنی عشری در اولویت تمام وقف‌نامه‌ها می‌باشد.

در این دوره در حدود ۱۲ مورد رقبات وقف به شرح ذیل:

- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف ساخت بقعه
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف زوار مرقد حضرت سیدالشهدا
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف مصالح زوار مرقد حضرت سیدالشهدا
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف روشنایی مرقد حضرت سیدالشهدا
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف مقبره سلطان علی میرزا
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف خیرات بقعه صبیبه صغیر خانش بیگم
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف مزار زینب بیگم
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف اقامه اذان
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف قاری قرائت قرآن
- ۱ مورد در حدود ۸/۳۳ درصد به مصرف فقرا، مساکین، سادات و علما
- ۲ مورد در حدود ۱۶/۶۶ درصد به مصرف ساخت مسجد

به مصارف مذهبی می‌رسیده است که از میان ۷ سند وقف زنان مسلمان به دست آمده و مطالعه شده از این دوران ۶ سند در حدود ۸۵/۷۱ درصد به این امور اختصاص یافته است.

۳.۳ مصارف عام‌المنفعه

موقوفاتی که در راستای مصارف عام‌المنفعه توصیه و هزینه گردیده است در همان جدول شماره‌ی (۳) نشان داده شده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که بخشی از رقبات وقف با وجود حفظ رویکردهای مذهبی به مصرف ایجاد و نگهداری بناهای عام‌المنفعه، ساختن پل بر رودخانه‌ها، رباط و کاروانسراها برای مسافرین و دیگر امور خیریه با کارکردهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌رسیده است.

در این دوره در حدود ۸ مورد رقبات وقف به شرح ذیل:

- ۲ مورد در حدود ۲۵ درصد شامل مصنعه
- ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد شامل مزارع
- ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد شامل قنوات
- ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد شامل میدان
- ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد شامل ایجاد سنگ مرمر که در حکم تابلو اعلانات می باشد
- ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد ساخت دکاکین
- ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد ساخت عمارت

به مصارف عام‌المنفعه رسیده است که از میان ۷ سند زنان مسلمان مطالعه شده از این دوران تعداد ۳ سند در حدود ۴۲/۸۵ درصد به این امور اختصاص یافته است.

۴. موقوفات یزد در عصر افشار و زند

در این دوره موقوفات رو به افول نهاد و موقوفه‌خواری رواج یافت (سجادی، ۱۳۹۰: ۶۴-۶۱) این عامل باعث شد که در اوایل این دوره وقفنامه‌ها و حتی نام بانیان آن‌ها مجهول بماند (میرجلیلی، ۱۳۷۹، ۲۹-۲۸).

۱.۴ موقوفات زنان یزد در این دوره

از اواخر افشاریه تا پایان زندیه، محمد تقی خان بافقی از خاندان خوانین بافق بر یزد حکومت می‌کرد. وی موقوفات زیادی در یزد ایجاد نمود (میرجلیلی، ۳۰-۲۹) در این دوره نیز مانند دوران قبل زنان از قشر خاص و متوسط در امر وقف مشارکت بسیاری از خود نشان دادند و اقدام به وقفیات زیادی نمودند. بررسی موقوفات نشان داد که رقبات وقف در سندهای وقفی این دوره علاوه بر موارد ذکر شده در دوران قبل، شامل: زمین ساذجه (ساده)، باغ مشجرالکل، مزرعه، صحاری، اشجار و رقبات وقف با تمام توابع و ملحقات و اضافات آن نیز می‌شد که با اصطلاحاتی که از ادوار پیشین رایج و مرسوم بود، همراه بوده است مانند: ساذج، مشجرالکل، صحرای، دست (۱۵۰ متر مربع تقریبی)، دانگ، تل (تپه)، روز و شبان می‌باشد.

در این دوره حدود ۱۴ مورد رقبات وقف که از این تعداد:

- ۳ مورد در حدود ۲۱/۴۲ درصد شامل باغ
- ۲ مورد در حدود ۱۴/۲۸ درصد شامل زمین
- ۲ مورد در حدود ۱۴/۲۸ درصد شامل عمارت
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد شامل خانه با تمام متعلقات
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد شامل قریه با منضمات آن
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد شامل مزرعه
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد شامل صحاری
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد شامل اشجار
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد شامل تل
- ۱ مورد در حدود ۷/۱۴ درصد شامل میاه

به مصارف مختلف مذهبی - اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی رسیده است. از این رو کارکردها و مصارف وقف را به دو دسته کلی مصارف مذهبی وقف و مصارف عالم‌المنفعه وقف می‌توان تقسیم کرد.

۲.۴ مصارف مذهبی

موقوفاتی که در راستای مصارف مذهبی توصیه و هزینه گردیده است به شرح ذیل در جدول شماره (۴) نشان داده شده است.

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۵۵

جدول شماره (۴)

ردیف	کلاس	ناو واقف	تاریخ و قفا	محل وقوع	موارد وقف	موارد مصرف	ارجاع
۱	الف/۱۰	ام‌السلمه خانم بنت محمدعلی میرزاخان یزدی	۱۲۰۸/۸	ایرندآباد	سه قفیز و ۵ دست باغ زنگی مشجرالکل، سه دانگ خانه زنگی با تمام متعلقات آنها	- صرف اطعام فقرا و سادات در عید غدیر - افطاری ماه رمضان - امر کفن و دفن مرده فقیر غریب یا اهل ایرند آباد - برپای تعزیه اباعبدالله در ماه محرم یا صفر - قرائت قرآن و یک تومان نیز هر ساله به آقا شیخ علی ولد جناب شیخ حسن بدهند.	عرفان‌فر، ۱۳۸۷: ۷۷؛ تصدیقی، ۱۳۸۰: ۲۳۸-۲۳۷
۲	۱	بی بی مرضیه ملقب به صدرالحاجیه بنت صدراصفهانی	۱۳۱۱	مروست	دو دانگ از قریه مروست با منضمات آن	وقف بر آستانه	آیتی، ۱۳۱۷: ۴۳۲-۴۳۱
۳	۱	طاهره خانم زوجه محمدابراهیم سانجی	۱۲۰۰م ۱۲۰۱	بند زنج	یک روز شبان مزرعه مورک واقع در سانج قهستان با اراضی و صحاری و باغات و اشجار و عمارات و... و یک قطعه زمین دیگر	اطعام در روز عید غدیر	سلیمانی، بی تا: ج ۳: ۱۵۳

۶	۱۰/۹	محسنه خانم بنت‌حاجی محمدابراهیم	اصغر ۱۱۹۲	دو قفیز	دو قفیز باغ زینلی، چهار دست تل متصل به باغ مزبور مشتمل بر عمارات و...، میاه قریه گردفرامرز در باغ مزبور	اطعام به اقوام، اقارب و دیگران در دهه عاشورا یا محرم و صفر و صرف در مواقع قحطی و محاصره دشمن	عرفان‌فر، ۱۳۸۷: ج ۲: ۵۰۱. سلیمانی، ج ۱: ۱۵۵-۱۵۴، [به کلاسه، م/۱۰۰]
---	------	------------------------------------	-----------	---------	--	--	---

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۵۷

در این دوره نیز اهداف مذهبی اما با گستردگی، تحول و نوع آوری بیشتری همچنان در اولویت تمام وقف‌نامه‌ها بوده است.

در این دوره در حدود ۸ مورد رقبات وقف به شرح ذیل:

- ۲ مورد در حدود ۲۵ درصد صرف اطعام فقرا، سادات در عید غدیر
 - ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد افطاری ماه رمضان
 - ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد صرف امر کفن و دفن مرده فقیر و غریب یا از اهالی روستا
 - ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد صرف برپای تعزیه در ماه محرم و صفر
 - ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد صرف قرائت قرآن
 - ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد صرف وقف آستانه
 - ۱ مورد در حدود ۱۲/۵ درصد صرف اطعام در دهه عاشورا یا ماه محرم و صفر
- به مصارف مذهبی رسیده است که از میان ۴ سند وقف زنان مسلمان به دست آمده و مطالعه شده از این دوران ۴ سند در حدود ۱۰۰ درصد به این امور اختصاص یافته است.

۳.۴ مصارف عام‌المنفعه

موقوفاتی که در راستای مصارف عام‌المنفعه توصیه و هزینه گردیده است در همان جدول شماره‌ی (۴) نشان داده شده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که بخشی از رقبات وقف نیز جنبه عام‌المنفعه داشته است که به خصوص با رویکرد فقرزدائی و دیگر امور خیر به کارکردهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌رسیده است.

در این دوره در حدود ۲ مورد رقبات وقف به شرح ذیل:

- ۱ مورد در حدود ۵۰ درصد صرف هزینه یا موجب فردی که واقف تعیین کند
 - ۱ مورد در حدود ۵۰ درصد صرف اطعام در مواقع قحطی و محاصره دشمن
- به مصارف خیریه و عام‌المنفعه رسیده است که از میان ۴ سند زنان مسلمان به دست آمده و مطالعه شده از این دوران تعداد ۲ سند حدود ۵۰ درصد به این امور اختصاص یافته است.

۵. موقوفات یزد در عصر قاجار

در اوایل این دوره علیرغم افزایش تعداد موقوفات و تاثیرپذیری ایران از غرب، موقوفات مورد غصب یا تخریب قرار می‌گرفت. اما با اقدامات و اصلاحات میرزا حسین‌خان سپهسالار در زمینه وقف و تاسیس وزارت اوقاف و همچنین با تشویق و ترغیب علما موقوفات دوباره احیا و افزایش یافت (سجادی، ۱۳۹۰: ۶۴-۶۷). که این افزایش اوقاف در سفرنامه‌های سیاحان اروپایی چون پولاک و دالمانی به روشنی نمود یافته است (پولاک، ۱۳۶۱، ۲۳۴ و ۲۴۴؛ دالمانی، ۱۳۷۸: ج ۱: ۸۹) هرچند از نظر ابوسعید بن سلمان این سیاحان در زمینه وقف گاهی دچار تصورات ناقص و اشتباهی شده‌اند (احمد بن سلمان، ۱۳۵۸: ۵۱۲-۵۱۱).

با شکل‌گیری مشروطه با شکلی گیری قوانین و چارچوبهای اداری، تاسیس وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره امور وقف نیز تحت نظارت این وزارتخانه‌ها قرار گرفت و باعث سر و سامان یافتن موقوفات شد (سجادی، ۱۳۹۰: ۶۷-۶۴).

۱.۵ موقوفات زنان یزد در این دوره

یزد در دوران مذکور تا دوره ناصری توسط خاندان خوانین اداره می‌شد و پس از آن از سوی حکومت مرکزی افرادی به فرمانداری یزد منصوب شدند (میرجلیلی، ۱۳۷۹: ۳۰-۳۱). در این دوره با وجود آنکه یزد جزو ایالت اصفهان و کرمان به حساب می‌آمد، سعی شده است حوزه‌ی بررسی موقوفات به صورت مستقل به خود شهر یزد و قراء نزدیک آن اختصاص یابد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که این دوره، با وجود تمام نوسان‌ها در امر وقف، شاهد افزایش میزان مشارکت زنان تمام اقشار جامعه در امر وقف است که رقبات موقوفه قابل توجهی را به خود اختصاص داده است که علاوه بر موارد ذکر شده در دوران قبل شامل: خانه و متعلقات آن از اطباق، پستو، مطبخ، طویله، باغچه و درختان آن از درخت توت برگی (درختی بدون میوه برای پرورش کرم ابریشم و...) می‌باشد که با اصطلاحاتی که از ادوار پیشین رایج و مرسوم بود، مانند: طشت (واحد آب)، زمین و یا باغ مجرد (باغ ساده دارای دیوار)، مشجرالبعض (قسمتی از آن دارای درخت می‌باشد)، مشجرالحواشی، مشجرالنصف، تخته (واحد یک قطعه زمین)، مشروب (محل استفاده و شرب آب)،

مدار (گردش آب)، منابع و مجاری (محل های اصلی و راه های جریان آب)، یک طسوج (۲۴ جره (طشت) معادل سه ساعت)، طاق (۲۴ ساعت)، حبه، باب، سرجه، سدس، مشاع، کرت (قطعه ای از زمین زراعتی)، اعیانی (مستحدثه احدائی بر روی اراضی)، مغروسه (کاشته شده)، مقام (موقعیت مکانی)، ذقاق (بن بست)، کشتخوانی (زمین پهناوری که در آن چیزی کاشته باشند) همراه بوده است.

در این دوره حدود ۳۴۴ مورد رقبات وقف که از این تعداد:

- ۶۹ مورد در حدود ۲۰/۰۵ درصد شامل میاه قنات
- ۱۱۶ مورد در حدود ۳۳/۷۲ درصد شامل زمین از انواع ساذجه، مشجر الحواشی، مشجر الحوالی، مشجر البعض، زمین زراعی، زمین مشجر، زمین صحرائی می باشد.
- ۶۵ مورد ۱۸/۸۹ در حدود درصد شامل باغ از انواع مشجر الكل، مشجر، ساذجه، مشجر البعض، مشجر النصف و زمین باغ می باشد.
- ۳۷ مورد در حدود ۱۰/۷۵ درصد خانه با حجره، پستو، اطاق ها، مطبخ، طویله، اسباب و اثاثیه، نقدینه های داخل خانه
- ۱ مورد در حدود ۰/۲۹ درصد شامل جهازیه
- ۱ مورد در حدود ۰/۲۹ درصد شامل حانوت
- ۳ مورد در حدود ۰/۸۷ درصد شامل طاحونه
- ۲ مورد در حدود ۰/۵۸ درصد شامل کرت مشجر
- ۳ مورد در حدود ۰/۸۷ درصد شامل قصبه
- ۱ مورد در حدود ۰/۲۹ درصد شامل بقعه
- ۱ مورد در حدود ۰/۲۹ درصد شامل صداق و مهریه
- ۱ مورد در حدود ۰/۲۹ درصد شامل کتاب
- ۱ مورد در حدود ۰/۲۹ درصد شامل عمارت
- ۵ مورد در حدود ۱/۴۵ درصد شامل دکاکین خبازی، بقالی، گچ کوبی، قنادی، ندافی
- ۳ مورد در حدود ۰/۸۷ درصد شامل ملک
- ۶ مورد در حدود ۱/۷۴ درصد شامل باغچه مشجر یا مشجر الكل
- ۱ مورد در حدود ۰/۲۹ درصد شامل خرمن زار مشجر

- ۳ مورد در حدود ۰/۸۷ درصد شامل قنات
- ۱۰ مورد در حدود ۲/۹۰ درصد شامل درخت توت برگی
- ۱۴ مورد در حدود ۴/۰۶ درصد شامل مزرعه با درختان آن
- ۱ مورد در حدود ۰/۲۹ درصد شامل وقف رقباتی چند

به مصارف مختلف مذهبی - اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی که با تحول و نوع‌آوری همراه بوده است، رسید است که این تحول در رقبات وقف و موارد مصرف به دلایلی چون: تغییر و توسعه اوضاع اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، ارتباط با غرب و تا حدودی مدرنیته شدن و ایجاد قانون و ادارات به سبک غربی به ویژه در اواخر قاجاریه بر می‌گردد که بر امر وقف نیز تاثیر گزار بوده است و حاکی از رواج و توسعه وقف در ابعاد گسترده دارد. از این رو کارکردها و مصارف وقف را به دو دسته کلی مصارف مذهبی وقف و مصارف عالم‌المنفعه وقف می‌توان تقسیم کرد.

۲.۵ مصارف مذهبی

موقوفاتی که در راستای مصارف مذهبی توصیه و هزینه گردیده است به شرح ذیل در جدول شماره (۶) نشان داده شده است.

«جدول شماره (۶)»

ارجاع	موارد مصرف	موارد وقف	محل وقف	تاریخ	کلاسه
				وقف	
				ه.ق.	
۱- عرفان فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۱۸؛ سلیمانی، بی تا، ج ۴: ۸۷ [به شماره کلاسه م/۹۵]	۱- برپای افطاری، روضه خوانی، تعزیه داری و عزاداری در شبها	۱- میاه	۱- ابرندآباد	۱۲۳۵-۱	۱- الف/۱۴۷
۲- عرفان فر، ج ۱: ۱۷	احیاء ماه رمضان و یا در یکی از ماههای محرم و صفر یا روزهای عاشورا و اربعین و ذکر مصائب	۲- میاه	۲- ابرندآباد	۱۳۳۷-۲	۲- الف/۱۸۱
۳- عرفان فر، ج ۱: ۸۳-۸۲؛ تصدیقی، ۱۳۸۰: ۲۴۶-۲۴۷	ماههای محرم و صفر یا روزهای عاشورا و اربعین و ذکر مصائب	۳- زمین ساذجه	۳- ابرندآباد	۱۳۰۲-۳	۳- الف/۴۶
۴- عرفان فر، ج ۱: ۸۰؛ آرشیو ۳۶۶	اهل بیت در این ایام و تمام مخارج مربوط به برپای این مجالس از طبخ آش، حلوا، چای، قلیان و اطعام تعزیه داران و ذاکرین، فقرا و مساکین و حضار و حتی تهیه و وقف دیگ مسی جهت طب آش و حلوا و پلو و سورک و قربانی و... برای	۴- باغ	۴- یزد	۱۳۰۴-۴	۴- الف/۱۸۰
۵- اداره اوقاف شهرستان یزد [...]		۵- باغ مشجرالکل	۵- ابرندآباد	۵- بی تا	۵- بی کلاسه
۶- سلیمانی، بی تا: ج ۴: ۲۷۷		۶- میاه و زمین مشجر	۶- قوام آباد	۱۳۳۱-۶	۶- بی کلاسه
۷- تصدیقی، ۱۳۸۰: ۲۵۰-۲۴۹؛ عرفان فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۹۲		۷- باغ و خانه	۷- خیرآباد	۱۳۰۶-۷	۷- ب/۲
۸- عرفان فر، ج ۱: ۹۳؛ سلیمانی، ج ۳: ۲۳۶		۸- میاه	اهرستان	۱۲۲۷-۸	۸- ب/۱۰۰
۹- عرفان فر، ج ۱: ۱۰۳		۹- خانه و زمینهای ساذجه	۸- زارچ	۱۲۸۶-۹	۹- ب/۱۰۱
۱۰- اداره اوقاف شهرستان یزد		۱۰- میاه، زمین ساذجه، باغ	۹- ابرندآباد	۱۳۰۷-۱۰	۱۰- ب/۴۶
		۱۱- زمین و میاه	۱۰-	۱۳۰۶-۱۱	۱۱- بی کلاسه
		۱۲- باغ، زمین، میاه، یک حجره	محمودآباد	۱۳۲۷-۱۲	۱۲- ب/۲۹
		با پستوی خانه	۱۱- تجریند	۱۲۱۰-۱۳	۱۳- ب/۹۹

۱۴- پ/۹	۱۲۴۹-۱۴	۱۲- قصبه	۱۳- زمین ساذجه	فقرا و مساکین	۱۱- سلیمانی، ج ۴: ۱۲۰
بی‌بی تحیه (خانم)	۱۳۲۰-۱۵	تفت	۱۴- باغ، قصبه، میاه	۲- عزاداری سایر ائمه شیعه	۱۲- عرفان‌فر، ج ۱: ۱۰۰
کوچک) بنت میرزا	۱۳۱۷-۱۶	۱۳- زارچ	۱۵- زمین ساذجه	چون: امام علی (ع) و امام	۱۳- عرفان‌فر: ج ۱: ۱۰۰؛ سلیمانی، ج ۳: ۲۳۶
ابوالفتح	۱۳۱۲-۱۷	۱۴- اهرستان	۱۶- کرت مشجر	رضاع(ع) و امام حسین و...	۱۴- (عرفان‌فر، ۱۱۰-۱۰۹؛ تصدیقی، ۲۹۲- ۲۹۳)
۱۵- بی‌کلاسه	۱۳۱۰-۱۸	۱۵- زارچ	۱۷- زمین ساذجه	۳- اختصاص به مصرف در ایام	۱۵- تصدیقی، ۲۸۹-۲۹۰
۱۶- بی‌کلاسه	۱۳۰۸-۱۹	۱۶- بی‌جا	۱۸- رقباتی چند	خاص چون: ایام رجب، شعبان،	۱۶- سلیمانی، ج ۴: ۲۷۹
۱۷- ح/۱۷۸	۱۳۱۳-۲۰	۱۷- گردفرامرز	۱۹- زمین ساذجه	رمضان، ایام فاطمیه و روز عید	۱۷- عرفان‌فر، ج ۱: ۱۲۹؛ سلیمانی، ج ۴: ۲۳۴
۱۸- ح/۳	۱۲۷۳-۲۱	۱۸- بی‌جا	۲۰- زمین ها	غدیر و برپای مراسم عزاداری و	۱۸- سلیمانی، ج ۳: ۱۳-۱۵
۱۹- ج/۲	۱۳۳۰-۲۲	۱۹- خرمشاه	۲۱- حانوت(مغازه)	مولودی های زنانه در این دوره	۱۹- عرفان‌فر، ج ۱: ۱۱۱-۱۱۲
۲۰- ب/۲۰۸	۱۳۰۹-۲۳	۲۰- بندرآباد	۲۲- باغ، درخت توت‌برگی،	۴- اطعام در روز عید غدیر،	۲۰- سلیمانی، ج ۳: ۳۳۸
۲۱- خ/۱۰	۱۲۵۸-۲۴	۲۱- یزد	زمین ساذجه، خانه	نوروز، شب رغایب، عید اضحی	۲۱- تصدیقی، ۴۹۰-۴۹۱؛ عرفان‌فر، ج ۱: ۲۰۰، آرشیو ۷۳
۲۲- خ/۲۹	۱۲۵۷-۲۵	۲۲- نعیم‌آباد	۲۳- میاه، قطعه زمین ساذجه	- تهیه و مصرف گلاب در	۲۲- عرفان‌فر، ج ۱: ۲۰۲
۲۳- خ/۳۹	۱۳۰۲-۲۶	۲۳- زارچ	۲۴- میاه، زمین ساذجه	ماههای خاص چون: رجب،	۲۳- عرفان‌فر، ج ۱: ۲۰۲-۲۰۳؛ سلیمانی، ج ۴: ۱۰۶؛ [به کلاسه ر/۷۷ زارچ]
۲۴- خ/۴۲	۱۳۳۶-۲۷	۲۴- زارچ	۲۵- مزرعه با آب و جداول و	شعبان، رمضان در مساجد و	۲۴- عرفان‌فر، ج ۱: ۲۰۳؛ سلیمانی، بی‌تا: ج ۴: ۱۱۱؛ بخش زارچ، ر/۷۷
۲۵- ن/۲۷؛ خ/۲۴	۱۲۵۲-۲۸	۲۵- توابع	باغات و خانه و زمین زراعی	مراسم های خاص	
۲۶- بی‌کلاسه	۱۳۱۰-۲۹	دربید	تابعه و غیره	- جهت امرار معاش و مکان	
۲۷- خ/۴۰	۱۳۱۰-۳۰	۲۶- بفروئه	۲۶- زمین ها، دکان ندافی	زندگی امام مسجد جماعت	
۲۸- ب/۳۲	۱۲۳۷-۳۱	۲۷- زارچ	۲۷- میاه	مکانی که وقف در آنجا صورت	

۲۵- تصدیقی، ۱۳۸۰: ۴۸۰؛ عرفان فر، ج ۱: ۲۰۳	گرفته است، و اجرت امام مذکور جهت ذکر مصائب اهل	۲۸- زمین	۲۸- زارچ	۱۳۱۸-۳۲	۲۹- خ/۲۳
۲۶- سلیمانی، ج ۴: ۱۴	بیت در مسجد مذکور و بیان	۲۹- میاه‌ها	۲۹- محمدآباد	۱۲۷۷-۳۳	۳۰- خ/۲۳
۲۷- عرفان فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۱۹۸-۱۹۹	احکام و مسائل شرعی و دینی	۳۰- میاه	۳۰- محمدآباد	۱۳۰۱-۳۴	۳۱- خ/۲۲
۲۸- اداره اوقاف شهرستان یزد	- کمک به زوار فقیر و	۳۱- باغ و میاه	۳۱- زارچ	۱۲۶۶-۳۵	۳۲- ل/۵۸
۲۹- سلیمانی، ج ۳: ۳۸	خویشاوند و یا به جهت نایب	۳۲- خانه	۳۱- بدرآباد	۱۲۹۲-۳۶	۳۳- ر/۱۱۶
۳۰- سلیمانی، ج ۳: ۴۱-۳۹	زیارگی افرادی که توانای سفر	۳۳- زمین ساذجه	شمس	۱۲۵۳-۳۷	۳۴- ح/۱۵۹
۳۱- عرفان فر، ج ۱: ۲۱۲؛ تصدیقی، ۵۳۷-	به مکانهای مقدس و زیارتی را	۳۴- زمین	۳۲- یزد	۱۲۹۶-۳۸	۳۵- د/۶۳
۵۳۶	ندارند، صرف تهیه پاپوش زوار	۳۵- باغ	۳۳- زارچ	۱۲۸۹-۳۹	۳۶- د/۲۰
۳۲- عرفان فر، ج ۱: ۲۴۵	مکانهای مقدس	۳۶- زمین‌ها، میاه، دو اطاق	۳۴- زارچ	۱۳۱۳-۴۰	۳۷- ج/۱۴
۳۳- عرفان فر، ج ۱: ۲۴۶-۲۴۵؛ سلیمانی، ج ۴: ۱۱۴ [به کلاس ر/۷۷ زارچ]	- رد مظالم و اجرت موذن و	۳۷- زمین باغ با درختان آن	۳۵- خیرآباد	۱۳۲۷-۴۱	۳۸- ز/۳۴
۳۴- عرفان فر، ج ۱: ۲۴۶	قراء قرآن	۳۸- خانه	اهرستان	۱۳۰۵-۴۲	۳۹- ز/۱۷
۳۵- عرفان فر، ج ۱: ۲۴۷-۲۴۶	- جهت صوم و صلاة واقف و	۳۹- باغ مشجرالکل	۳۶- هنزء	۱۳۰۹-۴۳	۴۰- ز/۲۶
۳۶- سلیمانی، ج ۳: ۱۳۸	یا والدین واقف و تلاوت قرآن	۴۰- ملک و خانه ملکی	۳۷- یزد	۱۳۱۳-۴۴	۴۱- ذ/۱۶
۳۷- ادراه اوقاف شهرستان یزد	و غیره	۴۱- زمین	۳۸- کثنویه	۱۳۰۹-۴۵	۴۲- ز/۳۶
۳۸- اداره اوقاف شهرستان یزد	- جهت مراسم و مخارج کفن و	۴۲- زمین ساذجه	۳۹- گردفرامرز	۱۳۰۵-۴۶	۴۳- س/۳۹
۳۹- عرفان فر، ج ۱: ۳۱۵-۳۱۴	دفن مردگان فقیر و یا کفن و	۴۳- زمین صحرائی	۴۰- یزد	۱۳۰۵-۴۷	۴۴- ح/۱۰۹
	دفن واقف متوفی و گرفتن روزه	۴۴- زمین ساذجه	۴۱- خیرآباد	۱۲۶۲-۴۸	۴۵- خ/۳۰
		۴۵- زمین	۴۲- ابرندآباد	۱۲۱۰-۴۹	۴۶- ب/۱۲۸

۴۰- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۱۴-۳۱۳	های واقف و یا وصی	۴۶- خانه با تمام توابع	۴۳- یزد	۱۲۶۷-۵۰	۵۷/خ-۴۷
۴۱- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۲۰	- جهت هزینه های نخل بندی،	۴۷- زمین با درخت توت‌برگی	۴۴- نعیم‌آباد	۱۲۶۲-۵۱	۱۲/خ-۴۸
۴۲- همان	نخل مراسم عاشورا و تاسوعا	۴۸- زمین ساذجه، باغ، درخت	۴۵- نعیم‌آباد	۱۲۸۳-۵۲	۴۹- ز/ز، ۶۷
۴۳- عرفان‌فر، ج ۱: ۱۰۱	- به مصرف سقائی در نجف	توت‌برگی و باغ مشجر	۴۶- اشکذر	۱۲۴۱-۵۳	۵۰- الف/۸۷
۴۴- همان	اشرف و عتبات عالیات	۴۹- خانه با باغچه آن و زمین	۴۷- یزد	۱۲۶۲-۵۴	۵۱- ز/۸
۴۵- تصدیقی، ۴۸۸-۴۸۷؛ عرفان‌فر، ج ۱: ۲۰۲	- و در مواردی هم وقف بر ائمه	ساذجه	۴۸- یزد	۱۲۶۳-۵۵	۵۲- ذ/۲۰
۴۶- سلیمانی، بی تا: ج ۳: ۳۲۶	اطهار به خصوص امام	۵۰- باغ مشجرالکل و یاغ دیگر	۴۹- خیرآباد	۱۲۹۸-۵۶	۵۳- ز/۳۴
۴۷- تصدیقی، ۱۳۸۰: ۵۳۴-۵۳۲؛ عرفان‌فر، ج ۱: ۲۱۲-۲۱۳	حسین(ع) و امام علی(ع) ذکر شده است.	۵۱- باغ	۵۰- گردفرامرز	۱۲۷۵-۵۷	۵۴- ز/۲۰
۴۸- تصدیقی، ۴۸۳؛ عرفان‌فر، ج ۱: ۲۰۱-۲۰۰		۵۲- میاه و زمین صحرای	۵۱- ابرندآباد	۱۲۸۱-۵۸	۵۵- س/۴۷
۴۹- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۲۱؛ سلیمانی، ج ۱: ۱۲۶-۱۲۹		۵۳- زمین مشجرالحواشی	۵۲- ابرندآباد	۱۳۰۹-۵۹	۵۶- س/۲
۵۰- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۲۱		۵۴- میاه و باغ مشجر	۵۳- فراشاه	۱۳۳۳-۶۰	۵۷- ن/۱۶
۵۱- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۲۱-۳۲۲		۵۵- باغ‌های ساذجه، زمین	۵۴- گردفرامرز	۱۲۹۸-۶۱	۵۸- س/۱۲۲
۵۲- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۲۲		ساذجه	۵۵- یزد	۱۳۱۷-۶۲	۵۹- س/۱۲۲
۵۳- سلیمانی، ج ۲: ۱۴		۵۶- زمین	۵۶- محمدیه	۱۳۰۵-۶۳	۶۰- س/۶۳
		۵۷- باغ مشجرالنصف	۵۷- اهرستان	۱۲۶۹-۶۴	۶۱- س/۲۶
		۵۸- باغچه و خانه	۵۸- اهرستان	۱۳۱۱-۶۵	۶۲- بی کلاسه
		۵۹- خانه	۵۹- اهرستان	۱۲۹۱-۶۶	۶۳- س/۱۴۴
		۶۰- زمین ساذجه	۶۰- محمدآباد	۱۳۱۱-۶۷	۶۴- ش/۲۵

۵۴- عرفان فر، ج ۱: ۳۲۳	۶۱- زمین، باغ، اطاق خانه	چاهوک	۶۸-۱۳۱۲	۶۵- ش/۱- 30
۵۵- عرفان فر، ج ۱: ۳۲۵	۶۲- زمین و خرمن زار مشجر	۶۱- بی جا	۶۹-۱۲۵۵	۶۶- ش/۲- 30
۵۶- سلیمانی، ج ۳: ۲۳	۶۳- باغ مشجر البعض	۶۲- شرب-	۷۰-۱۳۰۵	۶۷- ش/۳- 30
۵۷- عرفان فر، ج ۱: ۳۲۵	۶۴- باغ و جره سهم قنات	العین	۷۱-۱۲۸۳	۶۸- ح/۲۰، ۸/۸۶
۵۸- عرفان فر، ج ۱: ۳۲۹؛ سلیمانی، ج ۱: ۹۷-	۶۵- زمین ها	۶۳- نعیم آباد	۷۲-۱۲۵۴	۶۹- ش/۱۱
۹۶	۶۶- زمین های ساذجه	۶۴- یزد	۷۳-۱۳۳۲	۷۰- ش/۶
۵۹- عرفان فر، ج ۱: ۳۲۹؛ سلیمانی، ج ۴:	۶۷- خانه	۶۵- اهرستان	۷۴-۱۳۰۵	۷۱- ش/۷
۱۳۳-۱۳۲ [به شماره کلاسه س/۱۱]	۶۸- زمین های با درختان توت-	۶۶- اهرستان	۷۵- بی تا	۷۲- بی کلاسه
۶۰- عرفان فر، ج ۱: ۳۲۹-۳۳۰	برگی، و خانه	۶۷- اهرستان	۷۶-۱۲۶۰	۷۳- ش/۲
۶۱- عرفان فر، ج ۱: ۳۳۰	۶۹- میاه، باغهای مشجر و	۶۸- اهرستان	۷۷-۱۳۰۴	۷۴- ج/۱۶
۶۲- سلیمانی، ج ۴: ۲۹۲	مشجر الحواشی با متعلقات	۶۹- نعیم آباد	۷۸-۱۳۰۶	صبیبه نواب
۶۳- عرفان فر، ج ۱: ۳۳۶	۷۰- خانه و باغ مشجر الكل	۷۰- یزد	۷۹-۱۳۱۷	عبدالرضا خان
۶۴- عرفان فر، ج ۱: ۳۴۱	۷۱- زمین ساذجه	۷۱- نعیم آباد	۸۰-۱۲۲۳	حلیله نواب میرزا
۶۵- عرفان فر، ج ۱: ۳۴۴	۷۲- باغی مشجر و میاه	۷۲- مهریز	۸۱-۱۲۷۸	محمدصادق
۶۶- عرفان فر، ج ۱: ۳۴۴	۷۳- مزرعه با قنات و میاه	۷۳- بی جا	۸۲-۱۲۸۵	۷۵- صبیبه
۶۷- عرفان فر، ج ۱: ۳۴۵-۳۴۴؛ سلیمانی، ج ۴:	۷۴- قنات	۷۴- صادق آباد	۸۳-۱۳۳۶	محمدتقی خان
۲۱۰ [به کلاسه ح/۸۶]	۷۵- میاه	پشتکوه	۸۴-۱۳۲۳	بافتی
۶۸- سلیمانی، ج ۴: ۲۱۰	۷۶- باغ ساذجه	۷۵- یزد	۸۵-۱۳۰۳	۷۶- ب/۱۰

۶۹- عرفان‌فر، ۱۳۸۷: ج ۱؛ ۵؛ سلیمانی، بی‌تا:	۷۷- زمین	۷۶- ایرندآباد	۸۶-۱۳۱۵	۷۷- ص/ ۵
ج ۳: ۲۱۵ و ۳۲۵	۷۸- خانه‌ها، باغات، زمینها	۷۷- یزد	۸۷-۱۳۲۰	۷۸- ص/ ۳
۷۰- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۴۳	۷۹- میاه و زمین با اشجار	۷۸- بی‌جا	۸۸-۱۳۱۷	۷۹- بی‌کلاس
۷۱- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۴۴-۳۴۳	۸۰- باغ مشجر	۷۹- شرب-	۸۹-۱۳۱۵	۸۰- ط/ ۸
۷۲- سلیمانی، ج ۲: ۲۰	۸۱- زمین ساذجه	العین	۹۰-۱۲۷۰	۸۱- ف/ ۹
۷۳- سلیمانی، ج ۳: ۲۹	۸۲- زمین	۸۰- ایرندآباد	۹۱-۱۲۷۳	۸۲- ف/ ۱
۷۴- اداره اوقاف شهرستان یزد	۸۳- زمین‌های ساذجه	۸۱- اهرستان	۹۲-۱۲۷۵	۸۳- ف/ ۳
۷۵- طراز، ۱۳۵۷: ۴۱	۸۴- زمین‌ها	۸۲- اهرستان	۹۳-۱۲۷۷	۸۴- ف/ ۵
۷۶- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۵۶-۳۵۵	۸۵- زمین‌های ساذج	۸۳- زارچ	۹۴-۱۲۶۶	۸۵- ف/ ۸۶
۷۷- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۵۳	۸۶- زمین ساذجه	۸۴- فهرج	۹۵-۱۳۲۹	۸۶- بی‌کلاس
۷۸- سلیمانی، ج ۳: ۱۷۵-۱۷۴	۸۷- باغ مشجر با میاه آن و	۸۵- اشکذر	۹۶-۱۲۸۹	۸۷- ف/ ۱۲
۷۹- سلیمانی، ج ۴: ۲۸۹	خانه‌ها	۸۶- بی‌جا	۹۷-۱۲۸۴	۸۸- بی‌کلاس
۸۰- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۵۷	۸۸- کرت مشجر	۸۷- تفت	۹۸-۱۳۲۶	۸۹- ف/ ۴۱
۸۱- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۷	۸۹- زمین ساذجه	۸۸- شرب-	۹۹-۱۲۶۸	۹۰- ف/ ۱۲۷۰
۸۲- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۷	۹۰- باغ مشجر و زمین ساذجه	العین	۱۰۰-۱۲۷۷	۹۱- ف/ ۴۰
۸۳- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۵	۹۱- زمین ساذجه	۸۹- گردفرامرز	۱۰۱-۱۲۹۶	۹۲- ف/ ۲۰
۸۴- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۶؛ سلیمانی، ج ۳:	۹۲- قصبه و باغ	۹۰- ایرندآباد	۱۰۲-۱۲۶۲	۹۳- ب/ ۳۲
۳۴۳-۳۴۴	۹۳- زمین ساذجه، باغ	۹۱- گردفرامرز	۱۰۳-۱۲۸۸	۹۴- م/ ۳۹۵

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۶۷

۸۵- سلیمانی، ج ۲: ۱	۹۴- زمین سازجه	۹۲- اهرستان	۱۳۱۰-۱۰۴	۳۷/ف-۹۵
۸۶- سلیمانی، ج ۴: ۳۴۵	۹۵- زمین‌ها و باغات	۹۳- کسنویه	۱۲۹۴-۱۰۵	۴۳/ف-۹۶
۸۷- سلیمانی، ج ۱: ۷۲ و ج ۳: ۳۴۹	۹۶- زمین سازجه	۹۴- اهرستان	۱۲۶۲-۱۰۶	۶۲/ف-۹۷
۸۸- سلیمانی، ج ۳: ۲۱۲	۹۷- باغ مشجر با اشجار	۹۵- اهرستان	۱۲۷۳-۱۰۷	۶۵/ف-۹۸
۸۹- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۵	۹۸- املاک، زمین، باغ	۹۶- گردفرامرز	۱۲۲۰-۱۰۸	۲۵۵/م-۹۹
۹۰- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۳	۹۹- میاه‌ها و خانه مسکونی	۹۷- ابرندآباد	۱۳۳۵-۱۰۹	۴۵/ف-۱۰۰
۹۱- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۳؛ سلیمانی، ج ۴: ۳۴۶	۱۰۰- زمین‌های سازجه	۹۸- ابرندآباد	۱۳۰۹-۱۱۰	۶۱/ب-۱۰۱
۹۲- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۴	۱۰۱- خانه	۹۹- زارچ و	۱۳۰۸-۱۱۱	۲۲/ب-۱۰۲
۹۳- عرفان‌فر، ج ۱: ۱۰۳؛ تصدیقی، ۱۳۸۰:	۱۰۲- باغ مشجر، خانه باغ،	مجمومرد	۱۱۲-بی تا	۳۸/ف-۱۰۳
۴۳۶	زمین سازجه	۱۰۰- ابرندآباد	۱۲۸۸-۱۱۳	۱۸/ف-۱۰۴
۹۴- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۵۶	۱۰۳- زمین سازجه	۱۰۱- یزد	۱۳۱۱-۱۱۴	۴۲/ف-۱۰۵
۹۵- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۵۷	۱۰۴- خانه با ملحقات و توابع	۱۰۲- ابرندآباد	۱۲۶۳-۱۱۵	۴۸/ف-۱۰۶
۹۶- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۵۷	۱۰۵- یک اطاق با پستو و مطبخ	۱۰۳-	۱۲۸۸-۱۱۶	۱۰۷- بی کلاسه
۹۷- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۵۸	و طویله و باغچه مشجرالکل	گردفرامرز	۱۳۰۳-۱۱۷	۳۵/ک-۱۰۸
۹۸- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۵۸	۱۰۶- زمین سازجه	۱۰۴- ابرندآباد	۱۲۷۷-۱۱۸	۳۹/ک-۱۰۹
۹۹- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۱؛ آرشیور ۹۱	۱۰۷- میاه	۱۰۵-	۱۳۲۷-۱۱۹	۲۱/ک-۱۱۰
۱۰۰- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۷	۱۰۸- میاه و زمین مشجرالبعض	گردفرامرز	۱۲۸۹-۱۲۰	۶۰/گ-۱۱۱
۱۰۱- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۸	با درخت‌های توت‌برگی	۱۰۶- زارچ	۱۳۳۷-۱۲۱	۱۱۲- (ملکه خانم)

۱۰۲- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۸	۱۰۹- میاه، زمین‌های ساذجه	۱۰۷- نعمت-	۱۲۲۰-۱۲۲	از سلسله میرزائیان
۱۰۳- عرفان‌فر، ۱۳۸۷: ج ۲: ۴۶۹	۱۱۰- میاه و زمین ساذجه	آباد	۱۳۰۳-۱۲۳	عباسیه)
۱۰۴- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۷۰	۱۱۱- زمین ساذجه	۱۰۸-	۱۲۸۶-۱۲۴	۱۱۳- م/۱۷۱
۱۰۵- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۷۰	۱۱۲- بقعه ملکیت محله	محمودآباد	۱۳۰۵-۱۲۵	۱۱۴- بی‌کلاسه
۱۰۶- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۷۸؛ سلیمانی، بی‌تا: ج ۴: ۱۱۰ [بخش زارچ: ر/۷۷]	چهارمنار و میاه	۱۰۹- زارچ	۱۲۶۵-۱۲۶	۱۱۵- م/۲۲۴
۱۰۷- سلیمانی، ج ۳: ۳۲۲	۱۱۳- باغ ساذجه	۱۱۰- زارچ	۲۴-۱۲۷	۱۱۶- م/۳۷۹
۱۰۸- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۸۸؛ سلیمانی، ج ۳: ۴۸-۵۰	۱۱۴- زمین ساذج	۱۱۱- اهرستان	جمادی	۱۱۷- م/۲۲۲
۱۰۹- اداره کل شهرستان یزد	۱۱۵- باغ مشجرالبعض با لواحق و درختها	۱۱۲- اهرستان	الاول	۱۱۸- م/۳۷۲
۱۱۰- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۸۷	۱۱۶- زمین ساذجه	۱۱۳- ابرندآباد	۱۳۲۱-۱۲۸	۱۱۹- م/۳۸۰
۱۱۱- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۹۶	۱۱۷- زمین باغ مشجر با اشجار	۱۱۴- شرب-	۱۳۲۲-۱۲۹	۱۲۰- م/۳۸۴
۱۱۲- طراز، ۱۲۵۷: ۴۲	۱۱۸- زمین ساذجه	العین	۱۳۳۳-۱۳۰	۱۲۱- م/۵۴۵
۱۱۳- عرفان‌فر، ج ۲: ۶۵۷	۱۱۹- زمین و باغ	۱۱۵- یزد	۱۳۱۷-۱۳۱	۱۲۲- م/۲۴۳
۱۱۴- سلیمانی، ج ۴: ۲۸۷	۱۲۰- میاه و زمین‌های ساذجه	۱۱۶-	۱۳۲۴-۱۳۲	۱۲۳- م/۲۲۵
۱۱۵- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۵۶	۱۲۱- میاه قنات‌ها با اراضی تابعه	گردفرامرز	۱۳۳۳-۱۳۳	۱۲۴- م/۳۵۲
۱۱۶- عرفان‌فر، ۱۳۸۷: ج ۲: ۶۵۲	۱۲۲- زمین ساذجه	۱۱۷- یزد	۱۳۲۳-۱۳۴	۱۲۵- م/۳۰۵
۱۱۷- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۵۲	۱۲۳- زمین باغ	۱۱۸- زارچ	۱۳۲۰-۱۳۵	۱۲۶- م/۴۴۲
		۱۱۹-	۱۲۷۳-۱۳۶	۱۲۷- ۱۰/۵
		گردفرامرز	۱۳۲۹-۱۳۷	۱۲۸- م/۷۰

۱۱۸- عرفان فر، ج ۲: ۶۵۲؛ سلیمانی، بی تا: ج ۴: ۱۰۴ [به کلاس ر/۷۷ زارچ] ۱۱۹- عرفان فر، ج ۲: ۶۵۱؛ ارشیو ۴۹۰ ۱۲۰- عرفان فر، ج ۲: ۶۵۰ ۱۲۱- اداره اوقاف شهرستان یزد؛ سلیمانی، ج ۱: ۸۲-۸۹ [کلاس م/۱۶] ۱۲۲- اداره اوقاف شهرستان یزد ۱۲۳- عرفان فر، ج ۲: ۶۴۷ ۱۲۴- عرفان فر، ج ۲: ۶۴۷ ۱۲۵- عرفان فر، ج ۲: ۶۴۶ ۱۲۶- عرفان فر، ج ۲: ۵۰۰ ۱۲۷- عرفان فر، ج ۲: ۶۸۲ ۱۲۸- عرفان فر، ج ۲: ۶۶۵ ۱۲۹- عرفان فر، ج ۲: ۶۶۹ ۱۳۰- عرفان فر، ج ۱: ۳۴۵ ۱۳۱- عرفان فر، ج ۲: ۴۷۰ ۱۳۲- عرفان فر، ج ۲: ۴۶۵؛ سلیمانی، ج ۳: ۲۷۲	۱۲۴- ملک و صدق مریم خانم بنت خیرالله ۱۲۵- زمین مشجر الحواشی با درختان توت برگی ۱۲۶- زمین های ساذجه، باغ با درختان توت برگی ۱۲۷- خانه ۱۲۸- خانه با باغچه مشجره متصله ۱۲۹- خانه و اشجار آن و غیرهم ۱۳۰- زمین مشجر ۱۳۱- باغ مشجرالکل ۱۳۲- میاه و زمین ساذجه ۱۳۳- میاه قنوات با میاه تابعه و زمین ۱۳۴- تمامی منافع خانه وقفی ۱۳۵- زمین ساذجه	۱۲۰- ابرندآباد ۱۲۱- کسنویه ۱۲۲- زارچ ۱۲۳- نعیم آباد ۱۲۴- یزد ۱۲۵- یزد ۱۲۶- محمدآباد ۱۲۷- یزد ۱۲۸- اهرستان ۱۲۹- اهرستان ۱۳۰- اهرستان ۱۳۱- ابرندآباد ۱۳۲- زارچ ۱۳۳- توابع یزد ۱۳۴- خیرآباد ۱۳۵- زارچ	۱۳۲۱-۱۳۸ ۱۲۹۸-۱۳۹ ۱۲۸۹-۱۴۰ ۱۳۱۴-۱۴۱ ۱۳۳۰-۱۴۲ ۱۳۳۵-۱۴۳ ۱۳۲۹-۱۴۴ ۱۳۳۰-۱۴۵ ۱۳۲۲-۱۴۶ ۱۲۵۸-۱۴۷ ۱۲۸۱-۱۴۸ ۱۳۲۸-۱۴۹ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ یزد ۱۳۴ ۱۳۵	۱۲۹- ن/۱۰ ۱۳۰- ر/۳۸ ۱۳۱- ف/۵۲ ۱۳۲- م/۸ ۱۳۲- بی کلاسه ۱۳۳- بی- کلاسه (وصیت) ۱۳۴- بی- کلاسه (مصالحه) ۱۳۵- ب/۲۶ (وراثت) ۱۳۶- س/۲۲ (وصیت) ۱۳۷- س/۷۶ (وصیت) ۱۳۸- ف/۶۸ (وراثت) ۱۳۹- ۴۸/۹ و
---	---	---	--	---

۱۳۳- سلیمانی، بی تا: ج ۳: ۳۷	۱۳۶- وقف هیجده سرجه میاه	۱۳۶- بی جا	۱۵۸۹/۹
۱۳۴- سلیمانی، ج ۴: ۱۳۱-۱۳۴	کشتخوان جزیر	۱۳۷- اهرستان	(مبايعه)
۱۳۵- اداره اوقاف شهرستان یزد، ص ۱۵	۱۳۷- نیم قفیز زمین باغ سنجد	۱۳۸- وراثت	-۱۴۰
۱۳۶- سلیمانی، ج ۱: ۱۲-۱۳	با دو درخت مضاعف	۱۳۹- یزد	ف/۵۳(وصیت)
۱۳۷- عرفان فر، ۱۳۸۷: ج ۲: ۴۵۶-۴۵۷	۱۳۸- زمین سازجه	-۱۴۰	-۱۴۱- بی-
۱۳۸- عرفان فر، ج ۲: ۴۶۰	۱۳۹- زمین با درختان توت-	گردفرامرز	کلاس(مصالحه)
۱۳۹- سلیمانی، ج ۴: ۲۲	برگی	۱۴۱- بی جا	۱۴۲- بی کلاس
۱۴۰- عرفان فر، ج ۲: ۴۶۷؛ سلیمانی، ج ۴:	۱۴۰- زمین سازجه	۱۴۲- بی جا	(وصیت)
۲۳۶	۱۴۱- خانه با باغچه متصله،	۱۴۳- بندرآباد	-۱۴۳- بی-
۱۴۱- سلیمانی، ج ۳: ۲۶۲	زمین با تمام اثاث البیت متعلقه	-۱۴۴	کلاس(مبايعه)
۱۴۲- سلیمانی، ج ۴: ۲۷۲	۱۴۲- تمامی مایملک خود، از	گردفرامرز	-۱۴۴
۱۴۳- سلیمانی، ج ۴: ۲۰۷	اسباب خانه و نقدینه و رخوت	۱۴۵- خیرآباد	ز/۱۸(وصیت)
۱۴۴- عرفان فر، ج ۱: ۳۱۵؛ سلیمانی، ج ۴:	و غیره مصالحه نمود به وصی	اهرستان	-۱۴۵
۲۵۲	مزبور، به مال المصالحه مقدار	۱۴۶- بی جا	ع/۱۵(وصیت)
۱۴۵- عرفان فر، ج ۱: ۳۲۰	شش درم نبات و یکصد دینار	۱۴۷- تفت	-۱۴۶
۱۴۶- سلیمانی، ج ۳: ۴۲	فلوس بلجیکی	۱۴۸- خیرآباد	ن/۱(وصیت)
۱۴۷- سلیمانی، ج ۳: ۲۱۴-۲۱۶	۱۴۳- زمین سازجه	۱۴۹- یزد	-۱۴۷
۱۴۸- عرفان فر، ج ۲: ۶۵۴	۱۴۴- زمین ها	۱۴۹- اهرستان	ش/۵(مصالحه)

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۷۱

۱۴۹- سلیمانی، ج ۴: ۲۷		۱۴۵- باغ مشجر، خانه، میاه ۱۴۶- دو حبه مزرعه ۱۴۷- پنج قفیز باغ ۱۴۸- دو قیز زمین ۱۴۹- یک قفیز و پنج دست زمین به مدت پنج سال شمسی مصالحه شد			-۱۴۸ ص/۱۸ (وصیت) -۱۴۹ ع/۳۰۲ (مصالحه)
-----------------------	--	--	--	--	---

- در این دوره نیز اهداف مذهبی همچنان در اولویت تمام وقف‌نامه‌ها می‌باشد.
- در این دوره در حدود ۳۱۷ مورد رقبات وقف به شرح ذیل:
- ۳۴ مورد در حدود ۱۰/۷۲ درصد صرف افطاری اهالی، فقرا، ذاکرین، تعزیه داران در ماه رمضان و شبهای احیاء ماه رمضان
 - ۵۳ مورد ۱۶/۷۱ در حدود درصد صرف روضه خوانی و عزاداری شبهای احیاء ماه رمضان و ایام محرم و صفر
 - ۷۱ مورد در حدود ۲۲/۳۹ درصد صرف تعزیه داری ایام محرم و صفر و احیاء ماه رمضان و شعبان و تمام هزینه‌های برپای مجلس
 - ۳۵ مورد در حدود ۱۱/۰۴ درصد صرف پخت آش، حلوا و حلیم و اطعام در ایام عاشورا
 - ۱۷ مورد در حدود ۵/۳۶ درصد صرف تلاوت و ختم قرآن در ماه رمضان، محرم و صفر و برای واقعه متوفی
 - ۳۹ مورد در حدود ۱۲/۳۰ درصد صرف اطعام فقرا، مساکین، سادات، ذوی الارحام و اهالی در ایام عاشورا و عید غدیر
 - ۱۳ مورد در حدود ۴/۱۰۰ درصد صرف برپای سفره، قر بانی، پخت سورک، آش و طبخ نان در روز غدیر، نوروز، شب رغایب، اضحی و ضیافت ایام ماه رمضان
 - ۷ مورد در حدود ۲/۲۰ درصد صرف زوار فقیر برای زیارت مکان‌های مقدس یا پاپوش زوار مکان‌های مقدس ی یا جهت نایب‌الزیارتی افرادی که امکان سفرهای زیارتی برای آنها نیست.
 - ۴ مورد در حدود ۱/۲۶ درصد صرف صوم و صلاة واقفه متوفی یا والدین واقف و گرفتن روزه‌های متوفی
 - ۳ مورد در حدود ۰/۹۴ درصد صرف تهیه گلاب در ماه‌های رجب، شعبان، رمضان برای مسجد
 - ۷ مورد در حدود ۲/۲۰ درصد صرف وقف بر ائمه چون اباعبدالله و امام علی(ع)
 - ۲ مورد در حدود ۰/۶۳ درصد صرف کفن و دفن اموات فقیر
 - ۳ مورد در حدود ۰/۹۴ درصد صرف برپای مجلس روضه‌خوانی و تعزیه‌داری زنانه در محرم و صفر

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۷۳

- ۲ مورد در حدود ۰/۶۳ درصد صرف دستگیری علوم دینی و طلاب علوم دینی
- ۳ مورد در حدود ۰/۹۴ درصد صرف هزینه‌های موذن
- ۱ مورد در حدود ۰/۳۱ درصد صرف سقایت در نجف و کربلا
- ۱۹ مورد در حدود ۵/۹۹ درصد صرف امام جماعت مسجد و تهیه معاش و مخارج او و هزینه‌های ذکر مصائب ابا عبدالله و ذکر مسائل و احکام شرعی توسط او
- ۱ مورد در حدود ۰/۳۱ درصد صرف نخل‌بندی نخل عاشورا و تاسوعا
- ۳ مورد در حدود ۰/۹۴ درصد وقف دیگ مسی و مخارج ضروری دیگ جهت پخت آش و ...

به مصارف مذهبی رسیده است که از میان ۱۹۹ سند وقف زنان مسلمان به دست آمده و مطالعه شده از اداره اوقاف و امور خیریه اسستان و شهرستان یزد و سایر اسناد مکتوب، ۱۴۹ سند حدود ۷۴/۸۷ درصد از مصارف به این امور اختصاص یافته است که با توجه به حجم بالای موقوفات زنان این دوره به شکل مذکور جدول‌بندی شد و به صورت کلی به آن اشاره شده است.

۳.۵ مصارف عام‌المنفعه

موقوفاتی که در راستای مصارف عام‌المنفعه توصیه و هزینه گردیده است به شرح ذیل در جدول شماره‌ای (۷) نشان داده شده است.

ارجاع	موارد مصرف	موارد وقف	محل وقف	تاریخ	کلاس	
				وقف		
				ه.ق.		
۱- عرفان‌فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۷۷	- صرف ساخت حمام و مصنعه و مسجدو حسینه و مدرسه و هزینه‌ها و مخارج و ضروریات مربوط به این مکان‌ها از روشنای آنها، سوخت چراغ، آب دهی مصنعه، آب دهی سقاخانه؛ حفر قنات، لایروئی و آب دهی آن، حتی هزینه اجرت حمام و حمامی و....؛ تعمیرات و توسعه مکانهای فوق‌الذکر و حتی روشنای غیرمصنعه.	۱-مياه قنات و خود قنات و ساير تحجيرات	۱-ابرندآباد	۱-۱۲۷۱	۱-الف/۱۸۳	
۲- آيتی، ۱۳۱۷: ۲۴۸		۲- وقف بيست و يا سي جلد كتاب بر طايفه خوانين	۲- بی جا	۲-بی تا	۲-بی تا	۲- ام هانی بنت عبدالرحيم خان
۳- سلیمانی، بی تا: ج ۳: ۱۳		۳-مزرعه، مياہ، طاحونه	۳- بی جا	۳-۱۳۳۷	۳-۱۳۳۷	بیگلربیگی
۴- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۴		۴- زمین ساذجه	۴- ابرندآباد	۴-۱۳۰۲	۴-۱۳۰۲	بی کلاسه
۵- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۶۰		۵- باغ ساذجه	۵- یزد	۵-۱۲۸۳	۵-۱۲۸۳	۴- ف/۴۹
۶- عرفان‌فر، ج ۱: ۱۰۱-۱۰۰		۶- مياہ	۶- ابرندآباد	۶-۱۲۶۲	۶-۱۲۶۲	۵- ف/۶
۷- سلیمانی، ج ۱: ۲۱۸-۲۱۷		۷- مياہ، زمين، باغ مشجر و مصالحه در پنج قفيز قصبه تفت	۷- قصبه تفت،	۷-بی تا	۷-بی تا	۶- ژ/۸
۸- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۳۵		۸- مياہ	۸- نعیم آباد	۸-۱۲۳۴	۸-۱۲۳۴	۷- بی کلاسه
۹- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۷۹؛ سلیمانی، ج ۴: ۱۱۵ و ۱۰۳، [به کلاسه ر/۷۷		۹- مياہ	۹- فهرج	۹-۱۲۳۸	۹-۱۲۳۸	۸- س/۱۰۲
زارچ]		۱۰- زمین باغ مشجر	۱۰- اهرستان	۱۰-۱۲۷۹	۱۰-۱۲۷۹	۹- ف/۴۴
۱۰- عرفان‌فر، ج ۲: ۴۷۸ به آرشیو شماره ۱۴۵		۱۱- مياہ مزرعه کالمند درويد	۱۱- درويد(دربيد)	۱۱-۱۲۸۴	۱۱-۱۲۸۴	۱۰- ف/۶۷
۱۱- اداره کل شهرستان یزد؛		۱۲- ابرندآباد	۱۲-۱۳۳۱	۱۲-۱۳۳۱	۱۱- ن/۱۵	
		۱۳- ابرندآباد و	۱۳-۱۳۲۲	۱۳-۱۳۲۲	۱۲- ر/۸۹	
			۱۴-۱۳۱۶	۱۴-۱۳۱۶		

عرفان فر، ج ۲: ۶۷۰	و درآمدهای از آن نیز	۱۲- زمین	اشکذر	۱۳۱۹-۱۵	۱۳- ب/۲۰
۱۲- عرفان فر، ج ۱: ۲۲۰	صرف مخارج ضروری و	۱۳- میاه و باغ مشجر	۱۴- شرب العین	۱۳۰۷-۱۶	۱۴- بی کلاسه
۱۳- عرفان فر، ج ۱: ۲۱۷-۲۱۸	نگهداری و توسعه و	۱۴- همگی و تمامی یک درخت توت	۱۵- اهرستان	۱۳۱۵-۱۷	۱۵- ح/۲۰ و ح/۸۶ (مصالحه)
۱۴- سلیمانی، ج ۴: ۲۸۷	تعمیر موارد وقف شود	موسوم به شاهبک	۱۶- پشتکوه یزد	۱۲۵۶-۱۸	۱۶- بی-
۱۵- سلیمانی، ج ۴: ۲۱۲	- ثمره درخت و یا	۱۵- زمین	۱۷- یزد	۱۲۳۴-۱۹	کلاسه (اقرارنامه)
۱۶- سلیمانی، ج ۳: ۱۵۹ و ۲۲۴	محصولی صرف فقرا و	۱۶- مزرعه‌ها	۱۸- یزد	۱۳۲۰-۲۰	۱۷- بی-
۱۷- سلیمانی، بی تا: ج ۳: ۲۰۰	مساکین و ساکنان آن	۱۷- خانه با اساسیه و جهازه	۱۹- محمدآباد،	۱۲۲۱-۲۱	کلاسه (مصالحه)
۱۸- عرفان فر، ج ۲: ۶۷۵-۶۷۴	منطقه شود	۱۸- زمین ساذجه با درختان توت‌برگی	علی آباد	۱۲۲۱-۲۲	۱۸- و/۱۲ (وراثت)
۱۹- عرفان فر، ج ۱: ۷۶	- صرف پخت حلیم در	و زمین	۲۰- خضرآباد	۱۲۷۷-۲۳	۱۹- الف/۸۹
۲۰- عرفان فر، ج ۱: ۷۹-۸۰	محلّه خاص برای ساکنان	۱۹- میاه	۲۱- زارچ، ابرندآباد،	۱۳۲۰-۲۴	۲۰- الف/۳۹
تصدیقی، ۱۳۸۰: ۲۴۳-۲۴۲	آن	۲۰- منافع مزرعه، زمین، میاه، خانه	گردفرامرز	۲۵- بی	۲۱- ب/۸۹
۲۱- عرفان فر، ج ۱: ۱۰۳-۱۰۴	- به مصرف قنّادب یزدی	۲۱- میاه قنّوات، زمین‌های ساذجه، باغ	۲۲- یعقوبی،	تا	۲۲- بی کلاسه
سلیمانی، بی تا: ج ۴: ۴؛ [به کلاسه	برسد	ساذجه	موریاباد، فهرج	۱۲۱۰-۲۶	۲۳- بی کلاسه
ب/۸ لیست شماره ۷، سند ۱۲۲۱،	- یا وقف بر طایفه یا	۲۲- میاه قنّوات، مزرعه، طاحونه و زمین	۲۳- زارچ،	۱۲۲۹-۲۷	۲۴- بی کلاسه
شماره ۳۴]	قومی خاص شود. چنان	زراعی	گردفرامرز و	۲۸- بی	۲۵- ح/۲
۲۲- طراز، ۱۲۵۷: ۴۷-۴۸	که ام هانی بنت	۲۳- میاه قنّوات، زمین‌های ساذجه، باغ	ابرندآباد	تا	۲۶- جلیله‌ی
۲۳- تصدیقی، ۳۰۲-۳۰۴؛	عبدالرحیم خان	ساذجه	۲۴- ابرندآباد	۱۲۳۰-۲۹	صدرالممالک میرزا
سلیمانی، ج ۳: ۱۲۰	بیگلربیگی، بیست و یا	۲۴- باغ مشجرالکل، خانه، زمین ساذجه	۲۵- محمدآباد	۱۲۶۸-۳۰	

۴۳۱-۴۳۴- تصدیقی،	سی جلد کتاب را وقف	۲۵- زمین مشجر، و زمین دیگر	۲۶- محمدآباد	۱۲۷۰-۳۱	محمدجعفر بنت
۲۵- سلیمانی، ج ۳: ۲۲	بر طایفه خوانین کرد.	۲۶- مزرعه، میاه قنوات، و اراضی تابعه	شورک، رفیع-آباد،	۱۲۰۸-۳۲	صدرالممالک میرزا
۲۶- طراز، ۴۲-۴۳	-در مواردی هم به	۲۷- میاه قنوات، دکاکین خبازی و بقالی،	زارچ، رستاق،	۱۲۸۴-۳۳	محمدرضا
۴۴-۴۵- طراز،	مصرف موقوف علیه و یا	دکان گچ کوبی، دکان فنادی، باغ با	خویدک، تفت،	۱۳۱۵-۳۴	۲۷- جلیله‌ی علی
۲۸- طراز، ۴۸	موقوفه و یا به مصارف	عمارت و حق آب	سعادت‌آباد سفلی،	۱۳۴۱-۳۵	نقی خان
۲۹- طراز، ۴۶-۴۷	وقف و یا مصرف مومنین	۲۸- میاه	فیروزآباد میبد	۱۲۹۸-۳۶	۲۸- جلیله‌ی حاجی
۳۰- طراز، ۴۰-۴۱	و مومنات ذکر شده است	۲۹- مزرعه با اراضی تابعه	۲۷- یزد، مهریجرده،	۱۳۱۶-۳۷	عبدالرحیم خان
۳۱- تصدیقی، ۴۷۷-۴۷۸	- مخارج و ضروریات و	۳۰- مزرعه	بغدادآباد، بافق،	۱۲۲۲-۳۸	۲۹- جلیله‌ی ابراهیم
۳۲- تصدیقی، ۴۹۴-۴۹۳؛ عرفان-	نگهداری و توسعه و	۳۱- باغچه و خانه مسکونی	۲۸- رحیم‌آباد	۱۳۰۶-۳۹	خان یزدی
فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۲۰۱-۲۰۲	تعمیر موارد وقف	۳۲- باغ گچبری و مشجر، میاه، زمین	۲۹- رستاق	۱۲۳۸-۴۰	۳۰- جلیله‌ی زین -
۳۳- عرفان‌فر، ج ۱: ۱۹۸؛	- ساخت مدرسه، تعمیر	ساذجه	۳۰- قهستان تفت	-۴۱	العابدین خان بنت
تصدیقی، ۴۷۵-۴۷۴	مکتب خانه و تحصیل	۳۳- میاه، زمین ساذجه، باغ	۳۱- اهرستان	۱۳۲۱	میرزاخان یزدی
۳۴- سلیمانی، بی تا: ج ۳: ۳۰۳	علوم دینی طلاب و	۳۴- میاه، زمین‌های ساذج، باغ ساذج	۳۲- کتنویه	۱۳۰۰-۴۲	۳۱- بی کلاسه
۳۵- تصدیقی، ۵۳۰-۵۲۹ و	مدرسین و هزینه‌های آن	۳۵- زمین‌های ساذجه	۳۳- ابرندآباد	۱۳۲۹-۴۳	۳۲- خ/ ۲۰
۵۳۲؛ عرفان‌فر، ۱۳۸۷: ج ۱: ۲۱۳-	و مخارج و ضروریات	۳۶- میاه	۳۴- معزآباد کسنویه	۱۳۰۲-۴۴	۳۳- خ/ ۵۴
۲۱۲	مدرسه و اجرت معلمین	۳۷- میاه، زمین ساذجه	۳۵- زارچ	۱۲۴۴-۴۵	۳۴- خ/ ۹۷
۳۶- عرفان‌فر، ج ۱: ۱۱۸	و تعلیم و تربیت اطفال	۳۸- خانه، باغچه مشجر	۳۶- ابرندآباد	۱۲۷۸-۴۶	۳۵- خ/ ۵۲
۳۷- عرفان‌فر، ج ۱: ۳۰۰؛ سلیمانی،	- به مصرف مادام العمر	۳۹- میاه قنات، زمین ساذجه و زمین‌های	۳۷- زارچ	۱۲۸۳-۴۷	۳۶- ن/ ۲۷

ج ۴: ۱۰۹. [به کلاسه ر/۷۷ زارچ]	معاش کنیزی که واقف	دیگر	۳۸- ابرندآباد	۱۲۷۸-۴۸	۳۳/ز-۳۷
۳۸- عرفان فر، ج ۱: ۳۱۳-۳۱۲؛	تعیین کرده و یا معاش	۴۰- مزرعه‌ها، میاه قنوت، طاحونیه	۳۹- محمدآباد و	-۴۹	۳۰/ز-۳۸
سلیمانی، ج ۳: ۱۶۵ و ۳۲۵. [به	خود واقف، متولی واقف،	۴۱- مزرعه با باغ، آبار و انهار و مجاری	علی آباد	۱۳۲۹	۲/ز-۳۹
کلاسه ز/۴۴]	زوجین و اولاد و اقارب	و منابع و میاه و اراضی بقدرالحصه	۴۰- محمدیه	۵۰- بی-	۴۰- بی-کلاسه
۳۹- عرفان فر، ج ۱: ۳۲۳-۳۲۲	وی و یا معاش فردی	۴۲- میاه قنوت با میاه‌های تابعه	۴۱- رحیم آباد	تا	۴۱- ش/۳
۴۰- سلیمانی، ج ۳: ۱۶	خاص؛ اطعام سادات،	۴۳- خانه	۴۲- محمدآباد		۴۲- ش/۱
۴۱- عرفان فر، ج ۱: ۳۴۳-۳۴۲	خویشان فقیر واقف و یا	۴۴- زمین‌های ساذجه	۴۳- ابرندآباد		۴۳- ص/۸
۴۲- سلیمانی، ج ۳: ۴۴	فقرا و مساکین دیگر	۴۵- باغ	۴۴- اشکذر		۴۴- ف/۸۵
۴۳- عرفان فر، ج ۱: ۳۵۳	- هزینه‌های تزویج فقرا	۴۶- باغ‌های مشجر	۴۵- ابرندآباد		۴۵- ف/۲۳
۴۴- سلیمانی، ج ۳: ۱۲-۱۱	و مساکین	۴۷- مزرعه‌ها با اضافات و اشجار	۴۶- ابرندآباد		۴۶- ف/۵۶
۴۵- عرفان فر، ج ۲: ۴۶۳	- هزینه کفن و دفن	۴۸- میاه قنوت، زمین‌های ساذجه،	۴۷- تفت و بافق		۴۷- ف/۵۷
۴۶- عرفان فر، ج ۲: ۴۶۴	اموات فقراء	مزرعه، اراضی تابعه، باغات	۴۸- عقدا، دروید،		۴۸- ف/۱۶
۴۷- عرفان فر، ج ۲: ۴۶۱		۴۹- زمین، باغ، زمین مشجرالحوالی، میاه	رباط خرائق		۴۹- ف/۶۴
۴۸- عرفان فر، ج ۲: ۴۷۴		قنوت	وصیت		۵۰- م/۳۵۱
۴۹- عرفان فر، ج ۲: ۴۷۷		۵۰- باغ مشجر، زمین ساذجه	۴۹- نعیم آباد		
۵۰- عرفان فر، ۱۳۸۷: ج ۲: ۶۵۱؛			۵۰- زارچ		
آرشیو ۴۰۹					

بررسی‌ها نشان می‌دهد که بخشی از این موقوفات به ایجاد و نگهداری بناهای عام-المنفعه و یا کارکردهای گوناگون اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی به خصوص بحث تعلیم و تربیت و دیگر امور خیر مانند: کمک به فقرا و مساکین و مسئله فقرزدائی اختصاص یافته است.

در این دوره در حدود ۵۹ مورد رقبات وقف به شرح ذیل:

- ۱۱ مورد در حدود ۱۸/۶۴ درصد صرف ساخت مسجد و تعمیر، ترمیم و سایر مخارج و لوازم ضروری و روشنایی مسجد
- ۱ مورد در حدود ۱/۶۹ درصد صرف قند آب یزدی
- ۷ مورد در حدود ۱۱/۸۶ درصد به صرف ساخت حمام و سایر مخارج و لوازم و مصالح ضروری، نرده‌های حمام و اجرت حمامی
- ۱ مورد در حدود ۱/۶۹ درصد وقف کتاب بر طایفه خونیان
- ۵ مورد در حدود ۸/۴۷ درصد صرف موقوف علیه
- ۳ مورد در حدود ۵/۰۸ درصد صرف تهیه هزینه معاش و مواجب به هر فردی که واقف مشخص کند
- ۴ مورد در حدود ۶/۷۷ درصد صرف خود واقف، متولی و زوج یا زوجه متولی و اولاد متولی
- ۴ مورد در حدود ۶/۷۷ درصد دستگیری فقرا و ابناء السبیل و مومنین و مومنات
- ۱ مورد در حدود ۱/۶۹ درصد صرف مخارج ازدواج فقرا
- ۱ مورد در حدود ۱/۶۹ درصد صرف آب دهی سقاخانه
- ۱ مورد در حدود ۱/۶۹ درصد صرف روشنایی غیر مصنعه
- ۲ مورد در حدود ۳/۳۸ درصد صرف رد مظالم
- ۲ مورد در حدود ۳/۳۸ درصد صرف مدرسه، مکتب خانه و تعمیر و توسعه آن
- ۳ مورد در حدود ۵/۰۸ درصد صرف حقوق معلم، مدرسین و طلاب در جهت تعلیم، خواندن و نوشن اطفال
- ۸ مورد در حدود ۱۳/۵۵ درصد صرف ساخت آب انبار و سایر مخارج و لوازم ضروری آب انبار و آب دهی، لایروبی و روشنایی آب انبار

- ۱ مورد در حدود ۱/۶۹ درصد صرف مخارج ضروری باغ

- ۴ مورد در حدود ۶/۷۷ درصد صرف سایر امور خیر

به مصارف عام‌المنفعه رسیده است که از میان ۱۹۹ سند مطالعه شده از این دوران، تعداد ۵۰ سند، حدود ۲۵/۱۲ درصد از مصارف به این امور اختصاص یافته است.

از جمله مواردی که در وقف‌نامه‌های مورد مطالعه از این دوره نمود یافته است. نشان از وجود افرادی است که با عنوان حسب‌الوکاله، حسب‌الوصایه (اقدام براساس نظر موصی)، مباحه، مصالحه (براساس دستورات دینی) و یا به عنوان ورثه اقدام به وقف رقباتی نموده‌اند که در جداول ذکر شده به این نوع وقفیات نیز اشاره شده است. نکته قابل توجه در این دوره کسر و اختصاص بخشی از منافع رقبات وقف با اصطلاحات و به عنوان حق‌التولیه (و وجه دیوانی است که موقوفات متولی پرداخت می‌نمایند)، وجوهات دیوانی یا عوارض دیوانی (وجه اوقافی)، نفقه‌القنات، حق‌النظاره (وجه دیوانی است که متولیان پرداخت می‌نمایند)، مال‌الاجاره (اجاره بها) (عرفان‌فر، ۱۳۸۴: ۱۹۱-۱۹۴) و مخارج ضروریه و تعمیرات و توسعه رقبات موقوفه می‌باشد که در وقف‌نامه‌ها ذکر شده است.

در جدول زیر درصدهای کل سندها و وقف‌نامه‌های به دست آمده و درصدهای مربوط به مصارف مختلف از دوره آل مظفر تا پایان قاجار نشان داده شده است:

ردیف	موار مصرف	تعداد	درصد
۲	موارد مصرف وقف‌نامه‌های زنان مسلمان کل دوره‌ی مورد بررسی	۲۱۵	۹۱/۴۸
۱	مصارف مذهبی و وقف‌نامه‌های زنان مسلمان کل دوره‌ی مورد بررسی	۱۵۳	۷۱/۱۶
۲	مصارف عام‌المنفعه و وقف‌نامه‌های زنان مسلمان کل دوره‌ی مورد بررسی	۲۶	۱۲/۰۹
۳	مصارف ترکیبی بین مذهبی و عام‌المنفعه کل دوره‌ی مورد بررسی	۳۶	۱۶/۷۴
۴	جمع کل	۲۱۵	۱۰۰ درصد

۶. نتیجه‌گیری

بررسی موقوفات زنان یزد در بازه زمانی مورد مطالعه نشان می‌دهد که زنان نیز هم‌دوش مردان در زمینه وقف چون دیگر عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی فعالیت داشته‌اند

و در هر دوره‌ای با هدف رشد علمی و فرهنگی و آبادانی شهر یزد، ساخت بناهای عام-المنفعه، فقرزدائی و از همه مهمتر از جنبه مذهبی به ویژه از دوره صفویه به بعد با هدف ترویج، نشر و زنده نگه داشتن مذهب شیعه، آثار خیر زیادی را از خود بر جای گذاشتند که از مطالعه آنها، نکات متعدد اجتماعی، ادبی، اخلاقی، عرفانی، مذهبی و پاره‌ای نکات دیگر برداشت می‌شود. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده، نتایج نشان می‌دهد که از عصر آل-مظفر تا عصر صفویه زنان حاکمه و درباری به تقلید از مردان خود در امر وقف مشارکت داشته‌اند. در حالی که از عصر صفویه با تشویق علما به تقویت و رشد و توسعه مذهب شیعه، زنان طبقه متوسط نیز مانند زنان حاکمه و درباری و خواص با وقف اموال خود نقش به سزا و پررنگتری در این زمینه ایفا نموده‌اند و با وجود یک دوره رکود وقف در عصر افشاریه و زندیه، وقف از دوره قاجاریه توسعه و گسترش بیشتری یافت. که این امر هم جایگاه اجتماعی آنها را و هم استقلال مالی آنها را در این دوره نشان می‌دهد.

همچنین موقوفات در هر دوره‌ای در زمینه‌ی رقبات وقف و موارد مصرف تفاوت یافته است و از تنوع بیشتری برخوردار شده است که این امر هم نشانگر دغدغه‌ها و نیازهای جامعه در هر دوره می‌باشد و هم انگیزه واقفان را از امر وقف در هر دوره‌ی نشان می‌دهد. برای مثال رقبات وقف در دوره آل‌مظفر بیشتر در زمینه ساخت بناهای عام‌المنفعه و موارد مصرف نیز در همین راستا برای عامه بوده است. در حالی که از دوره‌ی صفویه به بعد رقبات وقف شامل وقف اموال شخصی نیز می‌شد. چنان که در وقفنامه خانس بیگم دختر شاه اسماعیل صفوی مشاهده شد و موارد مصرف نیز بیشتر در راستای امور مذهبی بوده - است. از سوی دیگر میزان موقوفات در هر دوره نیز متفاوت بود. به طوری که دوره قاجار بیشترین موقوفات زنان را به خود اختصاص داده است که از عوامل توسعه موقوفات در این دوره را می‌توان به دلیل ایجاد قانون، تهیه قوانین مدون و ایجاد ادارات برای اوامر مختلف چون اداره اوقاف، به خصوص پس از مشروطه دانست.

از مجموعه اسناد مورد مطالعه در اداره اوقاف و وقفنامه‌های به دست آمده و بررسی تواریخ محلی، چنین بر می‌آید که از مجموعه ۲۱۵ یعنی حدود ۹۱/۴۸ درصد موقوفات زنان مسلمان که از این دوران به دست آمده است تعداد ۱۵۳ سند یعنی حدود ۷۱/۱۶ درصد در دوره‌های زمانی مورد بررسی به امر مذهبی به ویژه امر تعزیه‌داری و عززاداری و افطاری ماه رمضان و هزینه‌های مربوط به این مراسم‌ها اطلاق شده است و تعداد ۲۶ سند یعنی حدود ۱۲/۰۹ درصد به امور غیرمذهبی به خصوص امور اجتماعی و فرهنگی و عام-

المنفعه و مسئله فقرزدائی و آبادانی جامعه مربوط می شود و تعداد ۳۶ سند در حدود ۱۶۷۴ درصد نیز به ترکیبی از مصارف مذهبی و غیرمذهبی رسیده است. البته باید توجه داشت که مسئله فقرزدائی نیز به عنوان یک سنت پسندیده دینی به آن توجه شده است که با اطعام فقرا و مساکین در ایام خاص چون افطاری در ماه رمضان و ماه های محرم، صفر و غدیر را در بر می گرفت و با این روش می توان به انگیزه واقفان در امر وقف در هر دوره ی نیز پی برد.

کتابنامه

- احمد بن سلمان، ابوسعید (۱۳۵۸)، مقدمه ی بر فرهنگ وقف، تهران: سازمان اوقاف.
- آلمانی، هانری رنه د (۱۳۷۸)، از خراسان تا بختیاری، ترجمه غلامرضا سمیعی، ج: ۲، ج: ۱، تهران: طاووس.
- افشار، ایرج (۱۳۷۴)، یادگارهای یزد: شهر یزد؛ معرفی ابنیه و آثار تاریخی یزد، ج: ۲، ج: ۲، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی؛ یزد خانه کتاب، چاپ دوم.
- افشار، ایرج (۱۳۷۷)، یزد نامه، ج: ۲، ج: ۲، ساختمانهای یزد از دوران اتابکان تا روزگار تیموریان، شماره ۳۶-۴۱، تهران: انتشارات ایران زمین، ۳۶۹-۳۸۷.
- آیتی، عبدالحسین (۱۳۱۷)، تاریخ یزد یا آتشکده یزدان: مشتمل بر سه بخش (قبل از اسلام)؛ هزاره ی نخست اسلامی از صفویه تا دوره ی شاهنشاه پهلوی نخست، بی جا: چاپخانه ی گلپهاریزد.
- تاورنیه، ژان باتیست (۱۳۶۹)، سفرنامه تاورنیه، به ترجمه نوری ابوتراب، به تصحیح حمید شیرانی، اصفهان: سنائی و تایید.
- تشکری بافقی، علی اکبر (۱۳۷۸)، مشروطیت در یزد؛ از ورود اندیشه نوین تا کودتای سید ضیا الدین طباطبایی، یزد: یزدشناسی
- تصدیقی، محمدرضا (۱۳۸۰)، یادگار ماندگار؛ مجموعه موقوفات یزد: ج: ۱، تهران: موسسه انتشارات ستایش؛ اداره کل موقوفات و امور خیریه استان یزد، چاپ اول
- پولاک، یاکوب ادوارد (۱۳۶۱)، سفرنامه پولاک: ایران و ایرانیان. ترجمه کیکاووس جهاندار. تهران: خوارزمی.
- جعفری، جعفر بن محمد بن حسن (۱۳۴۳)، تاریخ یزد (قرن ۵۹ هـ). به کوشش ایرج افشار، طهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب. چاپ دوم. چاپ اول ۱۳۳۸.
- سجادی، احمد (۱۳۹۰)، «آثار اجتماعی وقف اسلامی در ایران (قسمت اول)»، فصلنامه فرهنگی، تحقیقی، اجتماعی، تاریخی»، ۱۹ (۷۵)، تهران: سازمان اوقاف و امور خیریه، ۵۲-۸۴

سلیمانی، سعید؛ گل بخش، محمدحسین (بی تا)، موقوفات یزد، ج: ۱-۲-۳-۴، یزد: مرکز شناسی کتابخانه وزیری

شهابی، علی اکبر (۱۳۴۳)، تاریخچه وقف در اسلام، تهران: چاپخانه دانشگاه تهران، مندرج در کتاب «ایران‌شهر» نشریه کمیسیون ملی یونسکو در ایران.

طاهری، احمد (۱۳۱۷)، تاریخ یزد. یزد: چاپخانه گلبهار.

طراز، عبدالوهاب (۱۳۵۴) کتابچه موقوفات یزد (۱۲۵۷.ه.ق)، مجله فرهنگ ایران زمین، ۲۰ ج (۱۳۳۲-۱۳۵۳)، ج ۱۰ (۱۳۴۱)، به کوشش ایرج افشار، محمد تقی دانش پژوه و دیگران، به تصحیح بدیع الزمان فروزانفر، تهران: نشریه دانشگاه ادبیات و علوم انسانی.

عرفان‌فر، محمدجواد (۱۳۸۷)، فهرست اسناد موقوفات ایران: شهرستان یزد و حومه، ج: ۲-۱، یزد: عرشیان، اداره اوقاف و امور خیریه استان یزد.

_____ (۱۳۸۴)، مجموعه اسناد موقوفات شهرستان میبد، ج: ۲، ج: ۲، قم: نسیم کوثر، چاپ اول

کاتب، احمد بن حسین بن علی (۱۳۸۶)، تاریخ جدید یزد (پس از سال ۸۶۲ ه.ق)، به کوشش ایرج افشار، تهران: امیرکبیر.

کاظمینی، میرزا محمد (۱۳۸۲)، دانشنامه مشاهیر یزد، ج: ۳، ج: ۲، یزد: بنیاد فرهنگی پژوهشی ریحانه‌الرسول گلشن، جلال (۱۳۲۷ش)، وقفنامه مرحومین امیرچقماق و زوجه او ستی فاطمه بنت سلطان محمد (سنه ۸۴۹ هجری) یزد: چاپخانه گلبهار؛ انتشارات شعبه یک هیئت اسلامی یزد.

مستوفی بافقی، محمد مفید (۱۳۸۵)، جامع مفیدی، ج: ۳، ج: ۱-۲-۳، به کوشش ایرج افشار، تهران: اساطیر، چاپ اول

مسرت، حسین (۱۳۷۶)، یزد؛ یادگار تاریخ، تهران: انجمن کتابخانه‌های عمومی استان یزد، چاپ اول
میرجلیلی، محمدجعفر (۱۳۷۹)، بررسی سیرتاریخی و تأثیرات اجتماعی - فرهنگی وقف، یزد: بی جا
میرحسینی، محمدحسن؛ قلمسیاه، اکبر و دیگران (۱۳۷۵)، یزد نگین کویر: مجموعه‌ی اطلاعات و راهنمای سیاحتی، دفتر نخست، یزد: انجمن کتابخانه‌های عمومی یزد.

موسوی، احمد (۱۳۷۷)، دارالعباده یزد و سنت دیرپای وقف، فقه و اصول: وقف میراث جاویدان، ۶ (۳ و ۴)، ۶۴-۶۹.

ام‌الکلتوم خانم بنت حسین زوجه حسین ابرندآبادی (بی تا)، ابرندآباد یزد: اداره کل اوقاف شهرستان یزد، [...].

بی بی بیگم بنت آقا سیدآقا وارث اولاد حسین حسنعلی (۱۶ رمضان ۱۳۲۰)، یزد: اداره اوقاف شهرستان، [کلاس ب/۲۶ یزد]، ص ۱۵.

بی بی جان بنت آقا حسین کسنوی (۲ شوال ۱۳۰۷)، محمودآباد: اداره اوقاف شهرستان یزد، [کلاس ب/۴۶].

موقوفات زنان یزد از دوره آل مظفر تا اواخر قاجاریه ... ۸۳

خدیجه بنت رحیم زوجه آقا احمد زارچی (رجب ۱۲۵۲)، زارچ: اداره اوقاف شهرستان یزد، [کلاسه ب/۳۲].

زبیده خانم بنت حسینعلی کوچه بیوکی (۴ جمادی الاول ۱۲۵۳)، یزد: اداره اوقاف شهرستان یزد، [کلاسه ج/۱۴].

زهراء خانم بنت ابوالحسن شیرازی کثویه (ذیحجه ۱۲۹۶)، کسنویه یزد: اداره اوقاف شهرستان یزد، [کلاسه ز/۳۴].

صبیه نواب عبدالرضاخان حلله (زن صیغه بی) نواب میرزا محمدصادق (رمضان ۱۳۰۵)، توابع یزد: اداره اوقاف شهرستان یزد [کلاسه ج/۱۶].

فاطمه نساء خانم بنت آقا محمد علی یزدی (۲۵ ربیع الاول ۱۲۸۴)، توابع یزد: اداره اوقاف شهرستان یزد، [کلاسه ن/۱۵].

کبری خانم زوجه محمد بیک زارچی (۲۷ جمادی الثانی ۱۳۳۵)، زارچ: اداره اوقاف شهرستان یزد، [کلاسه ک/۳۹].

معصومه بیگم بنت سید مرتضی محمودآبادی (۱۴ جمادی الثانی ۱۳۳۷)، کسنویه یزد: اداره اوقاف شهرستان یزد، [کلاسه م/۵۴۵].

معصومه خانم بنت حسین زارچی (۲۵ شوال ۱۳۲۰)، زارچ: اداره اوقاف شهرستان یزد، [کلاسه م/۲۴].